

20
6.

Försof
Til en
HISTORISK, GEOMETRISK OCH PHYSICO-OECONOMISK
Beskrifning
Öfver

PEDERSÖRE
SKRIFTELSEN I DEN
Andra eller Historiska Delen.

Med Wederbörandes Tillstånd
i Kongl. Lärosätet wid Aura Cif,
Til allmän granskning
Utgifwen af

HANS HENRIC
ASPEGREN,
MAG. PHILOS.

Och
i Stora Läro-Salen därstädes
Förswarad
af

GABRIEL G. ASPEGREN,
Österbotninge.

Den 19 Martii 1766. på wanlig tid förmidd.

Å B O,
Tryckt hos JOH. CHRISTOPH. FRENCKEL.

Henr Mag: Lovens Porth.

PEDERSÖRE SÖRNS

Innebyggare

Och

Hedertwårde

Dannemån

Til underrättelse om sine Förfäders härkomst och lefnad, warder denne beskriuing, som wedermåle af ett tacksamit sinne, för flere rönte kärleksprof, meddelad och tilågnad, samt frid och wålmåga i tiden, jemte fallhet i Ewigheten önskad

af

deras Lands- och Sökneman
GABRIEL ASPEGREN.

Wälsinnade Läsare.

Andre eller Historiske Delen af den Sockne-Beskrifning, jag för något mera än twänne år sedan gjorde början med, genom beskrifningen öfver Sjöstaden JACOBSSTAD; underställes nu din granskning. Såsom få Skrifter och minnesmärken warit at tilgå, hwilke kunnat lånda mig til uplysning, uti denna af inländske Håfdateknare, förgåtne orts beskrifning, kan denna del icke annat, än förefalla dig mindre fullkomlig. Hof-Cancell. v. DALINS Swea Rikes Hist. någre Historiske Traktater och Disputationer, få anmärkingar samlade af Documenterne i Riks-Kammar- och Antiquitets archiverne, det som i Socknens Kyrkoböcker och Skrifter anteknat funnits jämte ojäfwiga berättelser, äro de grunder på hwilka denne Historiske del stödjer sig.

Den tid Påfswiska läran och Swenska Katten pålades detta Lands invånare, räknades större delen af Österbotn under denna Sockn, det har gifwit mig anledning at i de första SS. yttra

mig om ortens inbyggares härkomst, hållt ingen, så mycket mig
witterligt är, i de Skrifter, som öfver detta Landskaps orter
utgifne äro, det omrört. Modersmålet har jag nyttjat, för at
göra denna Skrift samtelige mine käre Landsmän begripelig,
hvilkas nytta egenteligen med des utgifwande påsyftas.

Så snart Geographiske Chartan öfver denne Sökn hun-
nit tillika med uträkningarne blifwa färdige, hwilket tros kunna
ske inom nästa års slut, skal den 3:dje eller Geometriske delen
af beskrifningen utkomma. Den 4:de eller Oeconomiske, är
jag i fall den Högste tåckes förlåna lif och förmåga, sinnad
sist utgifwa, tillika med de härstädes under denne tid af mig
samlade rön och anmärkningar i Natural-Historien och Phy-
siquen.

Et mildt min Läsares omdöme gör jag mig så mycket
mera försäkrad om, som utom det han wet sådane beskrifnin-
gar med tiden lända vårt kära Fädernesland til märkelig up-
lysning och nytta, det egennyttan minst är driffrådern til et gø-
romål, i hwilket mit ringa understöd och förråd går förlorat
för Fäderneslandet.

I. Cap.

Hedniske Tidehvarfwet.

§. I.

Om de Nordiske Folkslagens, i synnerhet
Sinnarnes ursprung, flyttningar, m. m.

Det Ewiga Wäsendet hade nåppeligen skapat wärdt
Fordaklot, förr än Människan som det ädlaste
Creatur sattes at råda öfwer de andre och ut-
widga sig på denne Planet; de förste Männis-
skors misbruk af de dem medskapade förmoner, beröfwade dem
och hela deras släkte, utom annat, det förre, och större delen
af deras afföda på andra tusendetalet efter skapelsen det senare
genom en öfwer naturlig Wattuslod. Sedan Noach med de
sina

sina undwilit flodens wåld, intego tid efter annan des efterkommande, de dem fringsliggande orter. Det låter wål icke bewisaf sig, det wandrande folkslag, som warit stamfäder til de flåste Österländske och Europæiske i senare tider mycket namnkunnige folkslag, kort efter syndaflo den intagit de orter wi nu bebo, hwilket någre wåre Historieskriware (a) tagit anledning af wisse Grækiske och Österländske Poeters och Skribenters (b) dikter och brukeliga talesätt at föregijwa och förfåka, dock kan med nästan ojäfaktiga skål wisas det en stor del af wåra Nordiske Landsstræker warit med invånare försedde, ei allenast förr än de under samma klimat wid södre Polen belågne orter, utan ock många blidare (c), med wisshet wet man det Norra delen af Asien, hwilken hos de ålsta Historieskriware kom under namn af Scythien, warit med invånare försedd, af Zaphets ått, ej långt efter syndaflo den (d) och at en del af dem under
namn

(a) Prof. Rudbæck den äldre, i sin Atl. Den yngre i sin Atl. illustr. Messenius, Björner m. fl.

(b) Som Platonis, Solonis, Homeri, Hesiodi, Herodoti, Diodori, Appollodori Skrifter, hwilka utkommo närmare 1000 år för Christi tid, i senare tider, Strabo, Plutarchus, m. fl. af hwilkas skrifter de förre föregifwit, det en stor del af Österländske Scyther härifrån härstamma, at de ålsta folkslagen som i den 5. Skrift omnåmnas härifrån utgått. At Moses med Hedningarnas Dår i 1 Mos. 10: 2, 35. jänte Hezech. uti 38: 26. 39: 1, 2, 6. Es. 41: 5. Jer. 31: 8. förstår wårt land, at Orphæus 100 år för den Troianske örlogen, eller 2. m. 2600 har seglat förbi Cimerien, (Rimi i Österbota) at Troja, Asgard och Upsala warit et, at Österbota warit alla Amazoners hemwist, at Grækerne härifrån hämtat sin wisshet, gudar, kundskap om själens odödlighet, at här warit deras lycksaliga där, de härlige Elyseiske fälten, de heliga sidar, all tings ånde, Gudarnas stilla säten, m. m.

(c) Se Björner in Proleg. ad ortogr. Lingv. SwioGoth. de initiis & Migrat. Gent. ejusd. Sw. Rit. Håfdaalder. Brenneri obl. ad Mois. Armenæ, m. fl.

(d) Dese Scyther hafwa bewist sig wara med Egyptierne jämnårige, och Deucalion kom ifran dem til Grækeland, 1600 år för Christi födelse. Se v. Dalins Sw. R. Hist. 1. D. 2. C. 1. §.

namn af Herdescyther (Nomades) begynte under deras swåra frig med Dario Hystaspide, 516 år för Christi födelse fårdas och flytta til wåra orter (e), samt til en del hädan til de södre Europæiske, någon tid därefter, när Vodinerne, et annat Scythiskt utskott ifrån Armenien, Gelonerne et Grækiskt folkslag, och Neurerne för de Macedoniske wapnen skull, woro trungne at begifwa sig hit 150 år wid påß därefter. (f)

Omnämnde Neurer, hwilke woro en del af de Hunner, som utgingo ifrån öfre ändan af Asiatiske Scythien, och en blanking af de Samaritanske Israeliter, (som i K. Holes tid af Assyriske Konungen Salmanassar til tråldom bortfördes) (g) Scy-

(e) L. c. 1. D. 2. C. 8. § De lesde på et sätt, som den 5. Skrift berättar oss om de gamle Patriarcher, ty de bodde under tjäll, de behölllo renhet och menlöshet, deras wålfignelse war at äga qwinnor och barn tjenare och tjenarinnor, deras rikedom bestod i boskap, för hwilkas skull de flottade ifrån den ena orten til den andra, deras Hjordar gawo dem urpähålle, mjölk och honung tiente dem til spis, ull och hudar til kläder, de frågade ej efter Gull och Silfwer, deras ensaldighet, måttelighet, tarflighet och råttträdighet woro efterddömen för dei näst grånsande folkslag, deras egendom stod öppen för allom; de lesde wål utan de konstier och wetenstapen som i Egypten och Grækeland sigit så högt, men wäl utan list och skadelig finhet; okunnighet om laster had hos dem större werkan än Grækernas kunskap om dygd, och de gingo högre i sine skyldigheter med et godt medlödt lynne, än Egyptiernes med sin witterhet.

(f) Bayeri Act. Petrop. T. 1. p. 419. T. 9. p. 340.

(g) Utaf Herodot. Lib. 1. p. 44. L. 4. p. 229. Diod. Sic. l. 2. C. 43. p. 123. finnes det desse af Salmanassar öfwer Volgafloden til Casan och Astrakan i tråldom bortförde Israels barn, följt norr ut med Scythiske Konungar, samt med dem sig förenat och nedsatt, under namn af Sarmater, Sauromater. af hwilke en del med omnämnde Græker och Scyther togade til wåra orter. jämsf. Björners bref til Prof. Amnell, införd i desß Sw. Rit. Håfdaålder. Riksrådet Gr. Gust. Bondes försök at iacensinua Finska Nations härkomst införd i Witterb. Acad. Handl. 1 D. ifr. p. 79. Par. och Præsid. Wellings opus Mago Cabbalist. p. 322. N. EstråB. 13: 39: 47. Jer. 16: 13, 15.

Scyther och Græker, satte sig neder i norra delen af Ryssland, och Finland, och äro stammen til nu warande Finnar, Lappar, Ester, Samojeder, Ostiacher, m. fl. De som af dem i Finland utsågo sig beständige boningsplatser regerades i långliga tider af egne Konungar, och kommo i åtskillige tidevarf under särskilte namn, som Hanner, Neurer, Sarmater^(h) Venuler, Vender, Vindi, Fenni eller Finnar m. m. dock hafwa de för Swenskarne inkomst i Landet i 11 och 12 Seculo hvarken med något annat folkslag sig förenat eller welat årkänna någons öfverwælde, men wäl gjordt stora utskott⁽ⁱ⁾, samt fört många swåra och måst olyckliga krig,^(k) icke des mindre hit intil bibehållit sit eget slægte, språk och seder. (l)

En stor del af den mark nu utgör Finland, låg onekeligen wid deras första inkomst under watern, på den nu af Finnarne så kallade Maan Selskä (Landtryggen)^(m), hade de egen

(h) Deras Samaritanske namn tyckes ännu wara hos dem i behåll, Lapparne kalla sig Samorci, Finnarne, Suomalaiset, hos Samojederna, m. fl.

(i) Säsom med Svegdur A. C. 260, med Scandinavierna til Wicklagård, eller Constantinopel omkring 380, med Hwitlärk emot Constantinopeltanske Keisaren Michael år 360, til Sverige efter fiällen, hwarost de fördom besutit Småland m. m. til Lappmarkerna i K. Agnes tid 445, m. fl.

(k) utom flera med Vanlander 470, med. Agne 445, med var vidfarne, med Sigurd Ring, med med K. Eric Emundson 930, med Erik Segerfäll 970, til des de änteligen af Eric den hel. 1157 blefwo den Swenska Kronan underlagde och Christna religion påtvingade.

(l) Om Finnarne likhet i språk och seder med Israeliterne, kan läsas Prof. Rudhæcks den yngres Bref til El. Prof. Törner inryckt i G. Arctopolitani Disput. de Orig. & Relig. Fennorum.

(m) Denne Landtrygg räknades då til Seweberget (Norriska fiellen) hwilket i wäster wid Götteborg har sin början och med 20 mils bredd löper genom Lappmarkerna, går sin största bukt wid Cassawari wattufall, och sedermera ombytt i grus och jordhögar genomlöper Österbotn och en del af Finland til Grad. lat. 69. long. 45. så at hela des längd utgör ungefärligen 350 mil.

genteligen sit utrymme, alt efter det landet skutit sig undan wat-
tubrynet, äro de öfrige platser intagne. (n).

§. 2.

**Om Amazonerne, Biarmerne, Scrick-
Finnarne och Lapparne, Österbotns
Inbyggare i wise Tidewarf
för Christendomen.**

Östra eller öfra delen af Österbotn, kan altså med säkerhet
räkna sina inwånare för 2000 år tillbaka, nedre delen af Lan-
det

(n) Efter Prof. Celsii rön och anmärkningar, som blifwit indragne i Kongl.
Svenska Wetenskaps Acad. Handl. för 1743. i quart. p. 33. hålles i
allmänhet idre watnet i Öster, och Wästerjön årligen minska en half
werkum, och följaktligen 48 alnar sedan Finnarne först togo detta
land i besittning: huru wise denne räkning kan wara, skola efterkomman-
de wisa, men onckeligt är det, at utrymmet i wår Nord tiltagit och
ändrat sin förra skapnad; stora skogstrakter samt grönskande slåtmarker
ses nu på flere ställen, hwarest man med säkerhet wet, fordom willa
wägor luyit; Wise slåtmarker höjas, högder sänka sig och dalar blif-
wa åter upfylde, om hwilket Landsh. Hjärne sirligen utlåter sig sålunda:

Swar man ej annat förr än fäste länder såg,
Dår ser man nu en ålf, och dår som böljan rådde,
Är idel forfast jord. Safsnaåkor ligga sådde,
På slätten här och dår. Sur långt från haf och wäg
Urgamle ankrar fins på bergen oförtänkt.
Äf wattusfloder sker at sålt i dalar sänkes,
Och gyttjan gör at berg mot marken lika jemkes,
Så ömsar all ting om.

det war til större delen af Botniska hafswatnet efter deras ankomst otwifwelaktigt flere århundrade öfwerfvenningar. (a)

Invånarna funno i början sin bästa utkomst med jakt och fiske. Et bistert och ganska kallt climat mångfalt strångare än i vår tid (b), gjorde alla andra näringsfång för dem fruktlösa, på en tid, deras skogs produäkt ej kunde genom bytte med söderlänningarne förädlas.

Sedan de nu så kallade Finnar tid efter annan intagit de nu warande Finska landsorter mot sörsidan, och Göthiske Bjarmer förenadt sig med Österbotns inbyggare, kommo de af Historiekrifwarena under namn af Bjarmer (Utgardii) (d), och landet nämndes af de Swenske Bjarmaland, Buræus förmenar af Finska ordet wara-ma (et bergaktigt land) hwilket wäl ej kan lämpas på denne Landsort, men härunder begreps och all den Terrain nu utgör Permien, och en del af Lappmarkerne; at des floder haft utlopp i Gangvie (Botniska wiken) och gränsat til Finland (e) wisar at wårt Österbotn warit en del af wåre förfäders Bjarmaland.

Hos utlänningarne kom detta folkslag en tid därefter under namn af Scry - Screto - Skrick - eller Scy-Finnar, otwifwelaktigt för deras skidlöpande, som då redan warit i bruk. (f)

Och

(a) Efter den antagne wattuminflättings satsen, skulle watnet, som 400 år för Christum, stått 16 samnar högre än nu, gått 8 å 10 mil öfwer nu warande hafsbänd.

(b) Tal om skogarne p. 48. af Ulric Rudensköld. och Mag. Herkepzi tankar om Silles afwelens införande i Finland, p. 116.

(c) Dese Bjarmer kommo från Medelpad och Angermanland, deras stamort, se Björners Em. Rit. Håfdaålder, p. 70 och 72.

(d) Björner påstår at Bjarmerne sått namn af Biareo, Neptuni måg på anförde stället 2 fl. p. 19.

(e) Herödes och Botes Saga.

(f) Uti Schestéri Descr. Lapponiæ p. 11. påstås det Starkotter skal warit den första, som kring A. C. 470 under sin resa härigenom landet lärt dem nyttja skidor, jfr. Mellén, Scand. Illustr. T. X. p. 3.

Och begreps under detta namn jämväl alla de som beboda de fiellen.

Utaf de inrikes skrifter man öfverkommit, är bekant, det Biarmerna ägt sin särskilda gudsdyrkan och regering; de Biarmers Jumala war bekant och wördad på widt aflågsne orter (f) uti Heröds och Boles saga omnämnes Hereker deras Konung (g). Och hos Saxoniam förekommer en annan uti Danske Konungen Regners tid; Procopius witnar at bägge konen hos dem warit til jagt och frig lika skicklige (h). Och håller jag före wara otwifwelaktigt, det med de Amazoner (om de ej

(f) Twänne Tempel omröres i jagorne, det ena eller färre finnes i Sturlögers saga omnämmt p. 49. hwarest afgudahuset är innan och utan så lunda befrifwit, at wästan för Winan å stod det på en en slät wall gjort med stor handföghet af dyrbar wed, så glänsande at hela wallen där af glimmade; ty det war med gull bonat och besatt med gyllene stenar m. m. ifr. Björners Hjelteprydnad p. 27. efter hwilket Rudera ses i Sättna Soln i Medelpadd, se des Sw. Ril. Håsd. åld. p. 78. Det senare stod på Finsta sidan i en skog beprydt med den namnfamnige Jumalæ bild och med mycket gull, sihwet samt andre dyrbara gåfwo utstrat, Heröds Saga p. 27.

(g) Sådane woro dock i Hedendomen mindre mindre betydande: Konungar blefwo i en tid alla de kallade, som hade någre berg och högder i besittning hwilke ingen kunde taga ifrån dem, emellan sådane war Sverige länge delt, och kommo de under särskilte namn, som Fylke, Skatte, Små, Skogs, Hårads, Näs, och Sjölungar: när Ingiald Ulråde kastade Folkets Kungarne öfwer ånda, som anfågs för de förnämste, förwandlade han Skattkungarne til Högdingar och Känsmän, (Botins utl. til Sw. folk. Hist. 2 T. W. p. 58.) Skogskungar nämndes de hwilke intagit någon skogsstrakt och den upodlat, en sådan war Hereker, dock en ibland de mera betydande; Skogs Drottning war och Arnesia, hwilken jämväl bodde på en ort i Jorahem hwars egendom bestod i en hop Setter, dem hennes dotter Prinsefan Skiuecha woltade, och hela måltiden utgjorde et gröfsat. (Egills och Asmunds Hist. Ed. Salan. c. 3. ifr. Dal. R. Hist. 1 T. 12. Cap. 1 §. 1. a.

(h) Nec vitis inquit, mos agros exercere, nec feminis notus labor, solus venatus utrique sexui sufficit. (de Serickianis.)

annars varit diktade) som af både ut- och inländske Hårdatelnare i synnerhet Skalderne blifwit med så synnerliga egenskaper från könets afskildrade, ej förstodes andre än en del Biarmiske kvinnor, hwilke genom en sträng diæt och ständig öfning förwårswat sig all den skicklighet och mannamod som tarfwades af en hårdad Nordiskt slagskämpe. (i)

Biarmernes Regemente begynte redan i 6:te Seculo aftaga, när de förre Rysslands inwånare sträckte sig wårde öfwer Ladoga floden, men öfwerända kastades af Norriska Konungen Harald Hårfagers son, Eric Blodyxe och des Bröder, som dem fringspridde, wid 930, efter hwilken tid man ej mer finner Biarmerne nämnde. (k)

Genom sin Swärsfaders, en Finnsk Konungs tilhjelp, tog Dombus en Wästerbotnisk Småkung, år 867 den delen af Biarmaland i besittning som nu nämnes Österbotn; sedan dennes af 18 sine jättar blifwit af daga tagen, efterföljde honom

(i) En Sundius har beskrifwit dem uti sit arbete De Patria Amazonum, hwarest påstås at de i detta land haft sit egenteliga tillhåll, hwilket och Rudbeck i sin Act. T. II. p. 371. 498. samt Joh. Tuhn in vita Palmisk. p. 5. utom fl. intyga; Messenius i sin Scand. illustrata wil wisa det de varit af Göthisk Extraction, samt blifwit wid deras utgång lemnade af förswara landet, Fornm. säger han T. 1. p. 56. a Gothis ex Scandia dudum egressis relicta, fuere amazones Quenlandia corrupto vocabulo Cajanlandia, deras Regemente räknar han flere hundrade år för Christi födelse, in til 1070. 1050 skal R. Emund slagits med dem, men genom förgift mistat både son och folk. T. XII. p. 61. jfr. Bor. utk. til Sw. Folk. Hist. p. 110.

(k) Af dem härstamma en stor del af Papparne i Smerite, Samoiederne, Ostiackerne, Kanckoiska Tartarerna m. fl. hwilka ho långt åt ishestwet til Obyströmmen, de tillå sig sielfwe vara komne från Suomi Zembla eller Finland, hwars inbyggare och af wise utländske Hårdatelnare kallas Samo Gether. (Se Strahlenbergs D. ler. Siberia p. 36. samt Nilér. Bondes tal om Finnaernes ursprung i Sw. Witterh. Acad. handl. 1. T. p. 97.

des son Barder som hämnade sin faders död, men blef omförd af osvannämde Norges Regent Harald 874 med hela sin Familie til Island förjagad, där han länge blef efter sin död som et Helgon dyrkad. (l)

Efter Barders afresa sköfades dese provincier tourwis af Swenskarne, Döfkarne och de Norriska, til des et utskott af Finnarne gjordes at dese orter i Eric den Heliges tid efter Finlands underkufwande af dem hwilke landtsförwistes efter K. Erics Förordning, för det de ej wille antaga den Christna läran, (m) dese förenade sig med de qwarwarande Bjärmer, och bletwo af de Christnade Finnar för sin landsflyktighet skull Lappar kallade, hwilket namn ifrån dem til andra folkslag öfwerfört denna tid begynte blifwa brukbart (n), och på alla i Norden flyttande folkslag lämpat.

I anseende til de åtskillige ställen Lapparne i dessa widlöf-
tiga orter intogo, och de särskilte lefnadsfätt de idlade, bletwo dese i Skogs, Sjö, och Själlappar fördelade (o), Sjölapp-
parne sökte sin föda måst genom fiskeri samt jakt och bodde

§ 2

wid

(l) Mess. Scand. Illustr. T. X. p. 4. sef. Aragrims Ceymol. L. II. p. 113. wid 760 under logialt Mådes tid, skal Jettin Calwa med sine söner wist sin styrka härskades hwarom Math. Disp. de Ostroboinia, p. 19. sef. R. Hist. T. I. Cap. 14. §. 15. p. 423.

(m) Scefferi Deser. Lapp. Cap. VI. p. 54.

(n) l. c. p. 56. och Cap. I. p. 5. Gens Lapponica, ex Fennonicis est orta, in-
interque ipsos nata, sed dein ejecta epulsaque e fennonia, vocabulum lapp-
pe in lingua lapponum, significat rejicere & lapp Exul, ideoque ex Lappis
nemo est qui se Lappum dici quis auribus accipiat (semsför Plantin. Lex.
Lapp. in præfat).

(o) Allt längst wid sidkanten, nord til Finnmarken och öster om igen: haf-
we Sidfinderne besatt alle jorde, oc på de store field wanke de Lappfin-
der oc kallas derfor Lappemark eller wildfinland, utom dese Lapper oc
Etrichinder äro oc någre andre Lapper (Pet. Clavd. Nor. best. Cap. 27.

wid sökanterne, så wäl wid botniska wiken, som å andra sidan mot Norrson och ishafwet wid Norrste Finmarken; i Botniska wiken war Torned en skilnad emellan de östre och wästre Gjöfningarne (p); en del af de förre skingrades genom den Swenska Colonie Birger Jarl 1248 upsatte i Österbotns södra Skär gård (q), de senare med den öfriga delen af de förre blefwo af Birkelararne fort därpå förjagade, under K. Magni Ladulås Regering, hwilkom war makt gifwit bringa på hwad sätt som hällst, alla sorter Lappar under Swca Krona, samt för sin meda härwid upbära af dem skatt, mot en wif afgift til Kronan; (r)

Själlappar nämnas de hwilke nedsatte sig längs efter sjölen, och idkade egenteligen Renkötseln, deras efterkommande

(p) Lappia mari bornico interjecto, in orientalem & occidentalem dividitur, cujus equoris extremum Tornia est (Domian. Goes Eques Lucit, in Hisp. Deser.)

(q) Mess. Scand. illustr. T. X. p. 9. Jfr. 2 Cap. 1. §.

(r) 3 Kung Magnus Ladulås tid wero Lapparne sit eget folk, och efter han intet kunde winna dem under Kronan, böd han dem som wille wäga och komma dem under Sweriges Krona, så wille han gifwa dem hina i händer til egendom, ty ginge Birkelarar til som bodde i Birala Soln (et Swenskt folk som bebogt denne ort, sedan Fylkes Kungarne af Ingiald illråde brändes) och gäfwo sig til dem, och dagtingade med dem, på så många dagar eller tid, och emellan förraskade dem och slogo många ihjäl, och wunno dem under sig alt in til norra och wästra sidan, och fingo så bref af Konungen at de skulle hafwa Lapparne som äntå bodde ut med botn med allan skatten, allenast de gäfwo någre timmer gräskin til wederkänneelse msc. funnit ibland Joh. Burxi Regn. Antiq. skrifter, jfr. Dal. R. H. T. 2. 12 C. p. 11 §. Dese Birkelarar, som af Olao Magno kallades Lappkungar, upboro denne skatt af Lapparne, til K. Gust. 1. tid, fingo och 1541 försäkran få behålla den mot dubbel afgift, neml. 16 timmer klockwert, och 4 mårdskinn för hwar, samt en tredjedel i fiskerierne, men deras hårda medfart med Lapparne gjorde at friheten 1552 aldeles blef dem beröfwad och hela Lappskatten til Kronan indragen, Dal. 3. T. 1 D. 6 C. 16 §.

bebo de nu warande Lappmarker. Stogs, eller Granlapparne, födde sig af jagt, fiske i insjöarne och Renkötsel, de inrymde sig egenteligen Österbotn i Eric den heliges tid, hwilket de tygel fritt besutto, in til des de af Birger Jarl blefwo til en del til lika med jäfvarne underkufwade, ifrån den tid begynte de anten draga sig åt fiellen, eller nyttja andre näringsfång, samt utwälja beständiga boningsplatser; mitt i Lånet bibehöllo dock en del sit gamla näringsfång hela Påswiska tiden igenom och kunde ej bringas at anlägga nybyggen förr än de Swenske Skytter under K. CARL IX. (om hwilke 3 Cap. 2 S.) blefwo hitsån de at upodla landet och som skatt til Kronan årlägga et wist antal skinnwaror årligen; dese för at så mycket lättare kunna afberda sin skinnskatt, funno nöje i at fälla deras renar och de andre twungne at anten flytta undan eller ombyta näringsfättet.

Hwad deras Renkötsel beträffar, flyttade de med dem hela året igenom, de ställen emellan, där söda för dese djur war at tilgå; Fiskeriet idkades med qwistkastar och en wisk sort nät, jagten med pil och boge; deras skidor woro dem därwid fördelaktigare än häst och hund. De upflogo sine tjäll anten af hudar, bark och barr-tråns qwistar, mellan tätta trån, eller sökte de skygd för köldens wäldsamhet i bergklyster, eller ock som bruktes af de mera förmögne i sten satte med ris öfwertäckte jordgropar. (s) Klådnaden bestod måst i några wildjursskin, och födan, i mjölk, fisk, kött och örter; deras muntra och förnögda sinne, tråagna rörelse och måtteliga lefnad befriade dem dock från oro, sjukdomar och en tidig död; så at på dem med alt tog kan lämpas hwad Cornelius Tacitus i allmänhet yttrar sig

(s) Efter sådana kunna flere märken och rudera störra och mindre beses i öfre delen af landet, hwilke af Finnarne blifwa Lapin Kauniot kallade, såsom i Nedersödre Sökn och Ewijerwi Capell, i Kerto by wid öfre ändan af hufwudsön, som är emellan Lappfors by och Krog nybygge;

fig om Finnarne. (c) Dese Lappar stodo under ingen Öfverhet, invånarens näringsfång, ständiga flyttning, Landets widlyftighet, deras fringspridda hopar och oordenteliga lefnad, gjorde det til en omöjelighet, en hwar ägde öfver sine barn och jord en oinfränkt myndighet, däraf har härder, at de mot nästgränsande Nationer ej finnas haft något at påminna, som och inge för Birger Jarls ditkomst utom de redan anförde, hade på deras ku'ne och wille parker någre afundsamma ögon, i synnerhet den tid det lysande Rom, war et rof för de blodtörstige Alaner och hårdade Norrmänner.

Utom de 3:ne öfvergudarne Thori eller TorisAs, Seican och Jumala (u), som öfver hela Finland och hos des åttlamningar

en af 15 sammars länad, 6 bredd med afdelningar, af fast grästen, ännu til en samms högd öfver jorden på stallen; hålles före af almogen warit en Kyrka; En annan dito i samma Capell, på en sandås, en half mil ifrån Skärsfors gård, i stogen, något mindre, hwilke bägge efter århällen underrättelse af Commist. Cuhlberg, därstädes förledne war af mig besögs. I Lappajervi Capell ses flere dolika efterlämningar, dock ansefningen mindre, såsom Pundas Natio på Koronemi udden; på Wartiosari holmen wid Keysala hemman; på Nykela udden; på Hotilå udden, och Tant Kangas; kring Stor och Lillskys Hemmans åkrar i Majerwi Capell m. fl.

(c) Tom. 3. de Germania, Cap. 46. Korteligen kunna des tankar efter erden så förwenskas: Hos dem ses en undranswärd wildhet och en tryckande fattigdom; wapen, hästar och husgeråd förlustige, utgör bröter södan, Pelsar klädaden, marken hwilostaden; deras hopp är bewästa pilar, som nöttjas af man och qwinna likfärdigt; hofsätade qwisfar äro barnens skogd för wildjur och owäder, ungdomens nöje, älderdomens tillstoft; det hålles sällare, än swettas wid åkerbruk, arbete med husbyggnad, omise om Witt och Ditt; säkre såleds för människor; trygge för Gudarne; hårdade i torstighet, tarfwa de intet, okunnige om bättre, sakna de intet.

(u) Arch. Bisk. Spegels Kyrko Hist. 2 Del. C. I. p. 5.

dyrkades, hade de sine undergudar (v), i synnerhet wår offerande, jämnwål til källor, stenar och stubbar m. m. mycket allmänt (w), jämte andre ceremonier. (x)

Både Scrick, Finnar och Lappar ansågos af utlänningarne med förakt gemensligen; en del af de få Historie Scribenter som höllo dem wårde omnämnas, trodde dem wara en melantore af människor och bestier (y); och hos dem ej fans något lysande, medgifwes, men när en blind asgudadyrkan undantages, träffade de nästan bättre sine plikter i sin okunnighet om la

(v) Anten sådane som de fått af Götterne, som Tontu, Tomtgubben, Kratti, Stratten, ågodelaguden, Leiki, af Loke, Lundaguden, m. fl. (se Arctopol. l. c. p. 35. jfr. Björners Hielta Prydnad p. 28.) eller nationale, som Uko, åktenstapsguden, Roune, wäderguden, Käckre, boskapsguden, Hys, wildjursguden. (Vexonii delcr. Sv. l. X.)

(w) Sålunda offerade en del af inbyggarna renar och andre djur på bergen, at de skoddsandar hwilke där troddes hafwa tilhåll, andre Menhora på högder, och i dalar, at befria djuren för olycka, någre höllo wisse träån i synnerhet store stubbar i wiss wårdnad, öfwerdrogo dem med hudar och annan granlåt, samt försedde dem med matwaror; benragel i synnerhet hufvudskålarne af wisse djur, måst björnars, hängdes på wistarne af resliga träån, efter förutgångne ceremonier, träden helgades efter raglens antal; sådane ses ännu på ställen i wåra ödemarker; wisse källor höllos af andre i ættim, i hwilke pengar och annat i senare tider offerades. Sol, måne och stjernor fäste andra sin upmärksamhet på, och ansågo som skoddsudar; Lyseldar, woro högt ansedde. Sådane widsketligheter äro wål i senare tider aldeles aflagde, dock ur inwånarens minne ej utplånade.

(x) Arctop. l. c. (y) Så afmålas de på ställen med människo ansikten, men ludne wildjurs kroppar, af andre åter med åron som betäckte hela kroppen, eller ludne, med et öga fram i ånnet, eller nåselöse; en del trodde dem blott yttra sine tankar med affecter och kroppsrörelse, m. m. se Plin. l. 4. 13. och l. 6. 30. cfr. cum not. Abbat. Jul. Pison ad Coru. Tac. de Germ. C. 46. p. 161. N:o 2.) hwartil de tagit anledning af deras klädedragt och lefnadsfätt, som öfwergick deras insigt.

lasterne, än de beleswade Söderlänningarne med sine konster och
 bokwett. "Jag tror" uttrar sig en sinrik v. DALIN, "at om
 "man kunde när man wille, lyfta sig ur de seder och tankesätt
 "hwar med wår tid öfwerhöljer of i waggan, och i det stället
 "fatta de menlöse herdars begrep om åran, man då skulle tye
 "ka lika som de, at orklöshet, feghet och weklighet, woro gan-
 "sta föraktelige, at hålsan wore dyrbarare än nöjen, och at
 "en årbar Herdalefnad wore hederligare, än at använda hela
 "dagen på ingen ting, på spel och qwick fåsånga.

2 Cap.

Våfviska Tiden.

§. 1.

Om de förste Christne i Österbotn.

Stere århundrade för de Swenske Samfundarnes, E-
 ric Björnsons och Björns på Hogs regering, hade wäl
 Sverige genom sin widsträckt handel, ständige wår-
 ringefårder til Constantinopel, och genom utlånste resor,
 så blifwit om den Christna läran underrättade, at i he-
 la Scandien war en blanning af Hedendom och Christendom,
 dock war ej öfwerwigtan på Christne sidan, förr än Ansgarius
 en Benedictiner, Munk, från Corbeys Klosteri Vestphalen,
 blef genom Keisar Ludvig såsom en allmän Christne lärans
 förkunnare hitsänd, måst i affigt at hämma Norrmännernes

(2) Nilé Hist. 1, T. 2C. 4§. cfr. L'abbé Seuris de mœurs des Israélites,

raseri därigenom på de södra Europæiske kusterne, sedan andre steg woro fåfänge; wann dock ej sit systemål förr än år 862, under Kung Olofs regering på et allmänt Riksmöte. (a) Denne Ansgarius hade Påfvens uttryckeliga besallning, at söka omvända alla Nordiske nationer af hwad namn de hållt wore, har ock predikat Evangelium öfwer et års tid för sjelfwa Scrickfinnarne (b), ifrån hwilken tid man med wisshet kan våkna Österbotniske Lapparnes kunskap om den Christna Låran, men långa tider utgingo ännu innan de på Påfwißt sätt låto påswinga sig den samma. År 1062, blef en lärare wid namn Stephanus, hwilken af de Påfwiße Simon kallades, af Arche-Biskopen Adalbert i Bremen under den nitålfkande Konungen Stenkil, Ragwald Jarls sons fridsamma regering, til Norrlåningarnes uplysning i Christendomen förordnad, hwilken med i doghet förkunnade låran i Norrlanden för Öster- och Västerbotningarne (c), men utan werkan, åtminstone utgick det ljus de århållit, i de påfölskande tiderne. Den gudfruktige Konungen Eric

(a) Dal. Sw. R. Hist. 1 T. 16. C. 7 §. och 17 Cap. §. 7. 8. 9.

(b) Messenius uttrar sig i sin Sccond. illustr. T. 1. p. 63 sålunda: Non Byrcentibus modo Ansgarius ac Sveonum reliquis, sed etiam Helsingis Vermian- dis ipsisque Schy-Finnis rectam veræ beatitudinis semitam anni spatio fideliter demonstravit. och T. X. p. 4. S. Ansgarius ex Corbegia Franciæ Monachus, Schyfinnis Sveciæ finitimis, Christum prædicavit, anno 829. och åter: l. c. Ludovicus Cæsar ex litteris papæ 835, iubens cognoscit finnis januam fidei esse patefactam, quam tamen illis postea Satanas diu iterum oclulit. jfr. Arche-B. Haq. Spegels B. Rönika. p. 3.

(c) Prof. Messen. l. c. T. XV p. 17. Beatus Stephanus procurante Adalberto Evangelium prædicavit Helsingis, Medelpad. Jemtis, Angermannis, Schyfinnis & Botnienfibus. jfr. T. 1. p. 24. Ejusd. T. XII. p. 59. in Sveonia Adalbertus Brem. Episc. direxit Adalvardum juniorem & Tadicum, Simonem & Johannem Monachum, pietate & eruditione dignitateque insignes Episcopali, de quorum provinciis ita Paraphrastes Adami. Adalvartus senior, utriusque præfectus est Gothiæ, junior ad Sigtunam & Upsalam directus est, Simon ad Scritefingos, & Johannes ad Insulas,

Eric Jedvars son, den Helige kallad, underkufwade år 1178 med härsmakt Finnarne (d), påtvingade dem läran, af hwilke en del med denne öfwerlygelse misnöjde, afstogade efter besallning, och intogo en del af Österbotns ödelagde platser. (e) Anteligen anlände Jarlen til Bielbo, Birger, hwilken efter sin Swågers Kung Eric Lospes besallning war förordnad underkufwa samt omwända de Finnar som til denne tid ej warit Swenska Kronan skattskyldige, med en Swensk krigshär til Österbotn år 1248, landsteg wid nu warande Wasa stad, twingade deß inwånare anten antaga Läran eller tåga mot Sjellen och öfre delen af landet, anlade Krylsborg sedermera Korsholm kallad, til försvar emot Hedningarne för de Swenske han af sin öfwerförde armées lämnade wid omvärde fäste, i affikt at upodla landet och hålla de underkufwade i lydriad, efter sin återkomst från Tavast- och Sawoland, hwars inbyggare han och nu underkufwade, där Taswasstehus fäste för de Swenskas säkerhet anlades, lät han för den Swenska församlingen wid Krylsborg och de omwände, på den nu så kallade Ladugårds slåtan wid Wasa stad upbygga en Tråkyrka, hwars rudera ännu ses.

Ef

(Adarus de S;to Adalvarde p. 142.) in confinibus Sveonum vel Normannorum contra boream habitant Scete-finni, quos ajunt cursu feras praere, ad cujus civitatem primus est ab Archi Episc. designatus Stephanus Episcopus, quem ipse mutato nomine Simonem vocavit, qui etiam multos earundam gentium sua praedicatione lucratus est: praeterea sunt alii numero carentes, Sveonem populi, de quibus ad Christianitatem conversos, accepimus solos Gothos, Vermelanos & partem Scythingorum vel qui illis vicini sunt.

(d) Hof. Canc. v. Dalin i sin Sw. Hist. 2 T. 4 Cap. 6 §. p. 102. påstår orätt, det R. Eric den Helige wid sit Finska saltstug, rest med sin flotta til Österbotn, landstigit wid Korsholm, drifwit Lappar och Finnar från sjökanten, den han med Swenskt folk besatt, och tillåtit dem idla larsfiske som en Kronan tilhörig egendom, til hwilket påstående Hof. Canc. tagit sig anledning af Mathesii disc. de Ostrobothia.

(e) Cap. I. §. 3. l. m. n.

Efter öfverkomsten til Sverige förmodde han under förmynderskapstiden för sin son Waldemar, Sveriges utkorade Konung, flere Swenske Familier mot wise förmoner taga sig öfver kusterne wid den nyligen af honom uprättade Botniska församlingen i besittning; på kort tid war hela Österbotns Skåregård, som ej sträcker sig längre än ifrån de i senare tider anlagde städer, Christina och något norr om Gamle Carleby intagen; orternes afstånd och församlingens förkofring föranlåt honom på Pietarsari, en holme mitt i länet (hwardom i följande §.) anlägga en annan Kyrka af sten, efter hwilken tid den förra, til en åttifilnad ifrån denne senare uprättade Swenska församlingen kom under namn af Mustasari (Sw. Swartön) (f), et namn som landsens invånare för Munkarnes skull, skal gifwit den ön Kyrkan stod uppå. Ifrån desse 2:ne församlingar hafwa alla de öfrige i Österbotn sedermera skildt sig.

§. 2.

Om Pederbörs Söknä namn och Gränser.

Under Pederbörs räknades alltså större delen af Österbotn wid des anläggning (a); hwad som til namnet gifwit anledning, har

(1) Här om uttrar sig korteligen Mell. i sin Scand. illustr. T. X. p. 9. Ericus Sveciæ Rex Finno-
rum provocatus borealium piratica anno 1249. trans-
misso illuc exercitu, per affinem directo Birgerum jarl, plerosque Ostro-
botniensium ad arma convolantium prosternit; his novas ex Svecia colo-
nos sufficit, ethnicos ad Christum superstites, convertit, in binas cum sue-
cis divitas parachias, Pederbörsensem Scilicet & Mularensem, occasionemque
rebellandi erepturus illis, præsidium erigit Korskolmente, sub quo & civi-
tas deinde confurgit.

(a) Ifrån och med en del af Wörds församling i söder, til Ryska gränsen mot öster, Nordiska och Swenska mot väster samt ishafvet mot Norden.

här varit owist; at det upkommit af den skatt eller penning
hwar för sig i hela Christenheten ärligen skulle erlägga til den
Påswiska stolen, i början af detta årtusende under namn af de-
nario Petrino (St. Peders penning) eller Pedersöre, för så
wål Apostelens Petri förebedjande, som Påswarnes synnerliga
protection skull (b), tycks äga grund därpå, at den första Skyr-
ka på denne trakt härstädes anlades, under den tid omwörde ut-
gift höls af de Swenske för oumgångelig(c), såsom ock at
denne St. Peders penning på denne ort af samtelige Provin-
ciens inwånare en wist tid om året aflämnades; icke des min-
dre håller jag före ostridigt wara, at efter des Finska namn
warit i bruk för Kyrkans upfattande och Söknedelningen, bör
des ursprung letas ur en hel annan källa.

Den Holme, uppå hwilken Kyrkan af de Swenske och en
del Sökens bygare upfattes, nämdes förut af Finmarne Pie-
tarfaari (Sw. Pedersö) hwilket namn ännu af dem nyttjas:
den anledning de haft at nämna holmen med detta namn, skal
wara följande, hwilken ock utom gamla traditioner och skrifter
stämmer med sselwa orten öfwerens (e). Holmen på hwilken
Kyrkan upfattes skal varit från fasta landet afskild och mycket
ste

(b) Cancell. Råd. Scaria de denario St. Petrino P. 1. §. 4.

(c) Dalin I, c. 2 T. 3 C. 7. §.

(d) Allesh. archiv. antiq. & Reg. Bibl. Patr. Henr. Breueri lit. de orig. Nom.
Pedersöre, msc.

(e) De höga kullar, sumptig och diuue mellanliggande mosar och dälber,
smärre träsk och mellan löpande bäckar, ifrån 1 til 3:ne alnars högd öf-
wer det när hit intil å 3:ne sidor kringlöpande hofsbrönet, med öfriga
staregården, hwilken gör hela platsen til en halfö, af en mils längd
och lika bredd som på södra sidan genom något land med fasta landet
är sammanhängigt, gifwer i vår tid nogsam tillänna, at denue trakt
ei många århundrade tillbaka varit med watern genomskuren; hwilket ock
därpå bestyrkes, at den största wid Sökkyrkan ännu warande flockan
blef 1489 med klinkfartog ifrån Åbo genom Orhamnen (en nu för ti-
den aldeles torr plats, hörande under jacobstads mulbete) under staden

stenig, denne har en Swenssk intagit någon tid förut, som id-
 kat fiskeri, des namn har varit Pehr och des intagne holme
 efter honom af Landets äldre invånare Pietarsaari kallad; mitt
 i länet liggande, såker för oförmodelige anfall af Hedningarne
 samt tillräckelig sten til Kyrkobynaden, har gifwit dem anled-
 ning til des upsättande härstädes; som en omnämnde Pehr til-
 hörig egendom, blef efter Kyrkobynaden hela norre delen af
 landet, hwilken då hörde til denne församling, med samma
 namn nämnd; denne widsträckte bemärkelse blef sedan tid efter
 annan inifrån, alt efter de norre och söder om nu belögne
 Söknar under särskilde namn skilde sig därifrån. (f) Orsaken
 hwarföre denna Sökn af de Swenske blifwit Pedersöre kal-
 lad, håller jag före härrört af det Swenska folket, hwilke wäl
 wille hålla sig wid de namn invånarena gifwit orterne, men
 som de ej kommo til rätta med Finska språkets uttal, så än-
 drade dese namnen efter Swenskan, och ombytte ofta hela or-
 den alt efter de dit åt lydande de funno i sit eget språk, hwar-
 af härrört at i wår tid finnes så synnerliga namn härstädes, på
 söknar och orter, byar och gårdar, hwilke dock i början varit
 ren Finska (g), Pietarsari blef således af Swenskarne Pitarsör-

H 3

ri,

förder, samt där från med lastbåt bringad genom Ronås wiken til Norr-
 wallen, hart när under Kyrkan, efter hwilken wattuleddning nu
 allenast synes en blott dald, och som flere kring denne trakt liggande
 sumptige dälder med sielfwa ögnemättet ses lägre och djupare, slutet, at
 och de då lezat under wata, så mycket mera 240 år förut, då Kyr-
 kan blef bygd, och än mera när Pehr fiskare där bodde. (jämf.
 Kyrkoboken N:o 1.)

(f) Se följ. s.

(g) Så blef det här utanföre liggande tränga och örena paket som åttfil-
 jer Naumo och Norrsån i Borniska wiken, Qwårken af Swänskarne
 kallat, som på Finska nämdes Kurku, (Sw. Smalhäls). Alla de
 namn Finnarne lyftade på lahti wände Swenskarne til lar eller la,
 så blef Mahalahiti (Sw. lågmiken) Malax nämnt, Kuivulahiti (Björk-
 wiken) Qweflar, Petolahiti, (Wildjurswiken) Petalar, Pyhälahiti (Se

ri, sedan Pitarsar, Pedersöbr Fallat (h) och änteligen när Munkarne som bewakade Kyrkodisciplin härstädes skulle skrifa det, behagade de såsom hafwande största åhågan på infomsterne och den Påswiske Stolens interesse, tilöka bokstafwen e, (til åtwentyras at uttrycka det St. Pohr nu åter fått et ställe få sit öre ifrån) hwilket namn Soken alt sedan bi behållit dem til åminnelse.

§. 3.

Om Sokenedelningarne och Clereciet.

x Så widlyftig denne Sockn war i sin början, så ringa war ock åhörarenas antal; Lapparne til språk, gudsfruktan, seder

ligwiken) Vielar, Ilmalahti (Wäderwif) Ilmola, Laihalahti (Wagerwiken) Laihela kallat. Mustasari Swartön förkortades til Mustar, i Wäräjoki (Kroliga ån) Lappojoki (Lappån) m. fl. förbyttes sista stafwelserne til Swenska, hwaraf kom Wdrå, Lappå. Näråpå (Wafurudden) funno de sig wid wända til Närpis, Munijalo (Nggån) Munsala, Häråma til Härnä, Drawasalo til Drawais och så widare med de öfrige. At namnen af Swenskarne på sådant sätt förändrade blifwit, styrkes mycket däråf, at de i Weåborgs län belagne orter och Socknar, til hwilke den öfwerkomne Swenske Colonien ej sträckte sig, hafwa sine namn på Socknar, byar och gårdar ännu på ren Finska, de namn hwilke ei i de Swenske socknarne af Finskan kunna ledas äro i senare tider upkomne; efter denne anmärkning kan man å wår ort så mycken reda på orternes ålder och inbyggare.

(h) Öhr eller Dir war et Gøthiskt ord, som i äldre Swänskan nyttjades bemärkte en liten ö med bugad strand, jemwal halvö, ordet nyttias wäl nu mera ei i skrifter, finnes dock åter i wise orters namn, som Skandhr, Kungöbr, Drebro, m. fl. Se Dal. l. c. T. I. c. I. §. 4. l. c. ifr. Lager. öis. Deler. Sec. T. I. l. I. c. I. Folket härstädes nyttjar ännu i

sedes och lefnadsfatt aldeles de Swenske elike (a), woro de förste åren minst hogade för Swensk öfwerhet och gudaråra; sedaa det första hindret dock häfdes af Finska språket måktige från Åbo hit förordnade Munkar, begynte de senare efter hwarannan småningom gifwa sig, ej så mycket genom Munkarnes predikande och lösliga upzog, för hwilket de efter wanligheten låto sig dyrt betala, som fast mera för de wid Kyrkorne inrättade marknadsplatser skull (b), hwarest de för händelen funno sin räkning wid, antaga deras sedwänjor och plågseder. Detta war otwifwelaktigt förnämsta affikten hwarföre Salo och Kemi under gudaktighets mantelen wid år 1320 sökte och fingo frihet skilja sig från Pedersöre, upbygga egne Kyrkor, samt wid dem hålla på sine orter marknader (c), hällst Kung Magnus Ladulås och Biskopen i Åbo, woro twungne at affwarsamt tilhålla dem årligen til Clericiet affstwerera Tionde åren 1330 och 1335 (d), hwilket ej skedt om deras affikt med den sökte och erhållne Kyrkobygnaden warit ren. Efter församlingens förkofran och tilwärt, blef hward Söknedelingen beträffar, Kockola, sedermera Gamle Carleby kallad, från Pedersöre skild år 1460, af hwilke 3 ne Söknar alla öfrige i Uhleåborgs län belågne, sedermera äro upkomne, om hwilke i Förra delens 1 §. ordadt är. Efter det NyCarleby 1611 samt en del af Lappo och Wörö Söknar skilde sig härifrån har denne Sökn (utom Cowijoki by som i Drottning

Dagligt tal Or för D; wise holmar nämnas af dem därast, som Sanddhrn, Bussörn, Hällör, Rissör, Grunddren, Bodören, Kalfdrsklippan, m. fl.

- (a) Se 1 cap. 3 §. (b) Mess. Scand: illustr. T. X.
 (c) Messen. l. c. p. 14. Kemi & Salo Binæ fuerant hoc tempore in præpositura Boreali Borniæ paræciæ.
 (d) Mess. l. c. 1330. Bornienses a Rege admonentur ut clero suo decimas persolverent och åter 1335 Magnus Rex & Episc. abœni. VIII Sept. taxant decimas a paræcianis Kemi & Salo, curato quotannis pendendas.

ning Christina tid blef NyCarleby tildömd (e), til innerwarande något öfwer 150 år blifwit odeld, huru wida delning ån nu här är nödig skal i 4:de delen omordas. Om des gränser och nu warande läge är i omrörde i Dels i §. något omrördt, widare kan af den Charta Geometriske beskrifningen komma at medfölja, inhämtas.

Föga märkeligit finner man härstädes under hela Wäswiska tiden förelupit; utom det Munkarne då för tiden skrifvossien mäktige män, litet fäste sin upmärksamhet på annat ån det som kunde rikta den Wäswiske skattkammaren, jemte det til egen låstiesfulla lefnads underhållande tarfwades, blefwo de skrifter de kunnat sammanlåta, framtiden til underrättelse om landets då warande tillstånd, anten wid deras afresa efter Wäswens befallning afförde (f) eller förstörde af Lutheranerne (g), eller ock sedermera genom brand och fiendehand förkomne (h); af det man hos Historieskrifwarena igensunnit, wet man hwad Kyrkowsendet i allmänhet widkommer, det Munkarne riktat sig af landets inbyggares förnämsta och tarfweliga egendom, under det de med hwarjehanda widskapeliga ceremonier och ofeder, funno utwäg hålla dem i mörker och okunnighet om den sanna lyckaligheten. Ehuru Kemi, Salo, Calajoki med flere, fått tillstånd upbygga sig Kyrkor, ansågos de dock som Capeller och Annexer til Pedersöre (i), hwars Kyrkas Föreståndare under namn af Prost upbar af hela norra Österbotns inbyggare Tionde (k), lika wäl som Biskopen i Åbo, hwars påbud och Kongl.
und

(e) Se Ulmogens bref til Landshöfdingen wernstedt. miser.

(f) Dal. Sw. R. H. i Företalet til i T. (g) Se påfölj. §. (h) cap. 3. §. 6.

(i) Lib. Eccles. Aboens. in arch. regni antiquit. reservat. fol. 45. - - se de capellis kemi & joki nostræ jurisdictioni subjectis, absque nostro mandato temere intromisit, petendo sacrilege spoliando ea quæ nobis & curato in Pedersöre ibidem debentur annis singulis loco decimarum. (e lit. Episc. Aboens. dat. 1374 feria sec. post. Olavi.

(k) Se lit. i.

undfångne Privilegier Messenius til en del omtalar; (n) Curaci nämndes de, hvilke wid Annexerne, som lärare förestodo församlingen; de hade af Prosten undfå ordres til sine göromål, såsom denne af Biskopen och Canicaten i Åbo, och de af Hans Helighet Påfwen med sit Cardinal Collegio; de Probstar och Curaci under Påfwise tiden varit i vårt land, äro til namnen of obekante. Politiske inrättningarne i detta tidshvarf woro af föga värde, utom de då tillätne marknadsplatser wid kyrkorne, allmänna landsvägars uprättande och brobyggnad, som af de andelige ansågs för förtjenande orsaker til fattigheten (m). Den stats Kronan af detta land tillföll, som måst bestod i skinnwaror, bewakades af de af Konungen hie förordnade handgängsmän (n), Inbyggarenas hantering bestod i jagt, renskötsel och fiskeri, samt wid Lutheriska lärans inkomst i något skogsdygge och hvedjande; de Swenske efter sjökantens tidfode fiske, samt någon ångs- vaskaps- och renskötsel. De twister dem emellan kunde upkomma anten i Religion eller Politiske mål, afgjordes måst af Biskopen och Clereciet, dårsöre och Biskopen ej nämnde sit Biskopsdöme blott Stift, utan och Lagsagu (Jurisdiction) (o).

3

3. Cap.

(l) Mess. l. c. T. H. p. 10. Antistes Finlandiæ Ragwaldus suis imposuit Diacesanis sportulam Episcopali quotannis mentis offerendam vulgo matskott dictam.

1346 Magnus Sueciæ Rex in sept. rigide mandat Finlandis ut Episcopo butyri foremark dictas citra contumaciam omnino penderent l. c. p. 16. m. ff.

(m) Se Borins Hist. til Sw. K. Hist. 4. T. B. p. 224. Ifr. Dal. l. c. 2. T. 7. C. 20. §. p. 232. Efter Biskop Magni i Åbo förordning af 1423 skal wid hwar församling jämwal et fattighus i stiftet inrättat blifwit.

(n) Se Dal. l. c. 7. T. II §. p. 212.

(o) Se omrörde Bisk. bref under lit. i.

Ewangeliske eller Lutherske Tiden.

§. I.

Om Religions ändringen samt Påf- wiste efterlemningar.

Grewa Konung Gustav I, war den som wid sit Regements början, efter Doct. Lutheri underrisning, ur wägen förwade den Religions dimma en tid efter det Hedniska mörkret öfwerhöligt Norden. På Nilsdagen i Westerås år 1527 blef wäl det Romerska Öfwerwäldet aldeles uphäfwet, Kloftrren och Klosterlesuaden förkastad, större delen af Clerociets otillbörliga inkomster, samt de fläste Kyrkogodslen til Kronan indragne, en del af Kyrlo Ceremonierne för widskapelige förklarade, samt Helgonens bilder och öfwerleswor från Kyrkorne utdömde (a) för meänkommande frigsbuller och Lichurgie blefwo dock ei de 2:ne sista omständigheter ypperligen i akt tagne förr, än under Carl IX regering, 1595, då efter Upsåla mötes och Ständernes beslut i Norrköping, ceremonierne antingen aldeles förkastades eller blefwo ändrade, samt belåten, Epitaphier, af Abraham Andrea och des tilgifne på et barbariskt sätt förstörde och ur wägen rögte. (b)

Föl.

(a) Dal. I. c. 3. T. I B. 3 cap. § 23, 24.

(b) Messen. Scand. II. T. VII. p. 33. jfr. Dal. I. c. 3. T. 2 B. 17 c.

14 §. p. 335.

Följande mindre anställige efterlemnningar af Västvedömet, har wid Pedersöre kyrka undergått deras upmärksamhet. En stadig Stenfund af 2:ne alnars högd, wid barnop sordom nytjad, med tillräckeligt inrymme. En Kalk af 60 lods wigt, med munkstyl under botnen, kring kanterne, Testamentom Domini Munk, qui obiit 2:o D:ni 1429 d. 3. Jan. ad altare Sancti Johannis Baptista. En förgyld Silfverkanna af ungefärligen 100 lods wigt, utan äratal, hålles ännu för äldre än Falken, konstigt med drifwit arbete likt den gamla Falken utse rad; oansedt den varit af amenlig tveckel som af inbögningarningarne slutet, har dock upbögningarne på flere ställen blifwit sönderbrutne, på des sidor ses 3:ne inpräglade, dock måst unöfske deviser, den förste föreställer et fält med blumster, med påskrift voto non nascitur orbe, i den andra ses några hus, i bland hwilka det största mitt uti, mycket liknar Söknelyktan, dock utan torn, med påskrift mirabilis omne per avum, den tredje föreställer 2:ne långnäswade foglar, liggande bland blumster på et hälleberg, under skuggan af et träd, med inscription, Deus hæc fecit otia nobis; denne siste lämpar sig wäl in på Munkarne i Västviske tiden; kring kanterne af des botn äro följande namn Sven Månson Brøms, Maria Eleonora Rogger, Margaretha Falele. Några bilder, finnas öfwer och wid låstarena (c), et gammalt rökelsekar med långt skaft, samt et 2:ne

32

sam-

(c) Sålom Jungfru Mariæ bild sirligen uthuggen, af något mera än 2:ne alnars längd, med Frälsaren på högra armen; öfwer alt utom händerne och ansiktet starkt förgylder; stående på et stort med hjälm öfwerhöligt afhuggit Jättehusmud i et skåp.

Uti et annat ses en gammal wärdig man, med Västviske Huswubbosnad sittande på en stol med utslagne händer och långt skaft, trämpanne på en drate, på högra sidan om honom föreställes Jungfru Maria med Frälsaren i hwilkens händer hålles kors och äple, på vänstra sidan jämwal en gammal man stående, alla wäl uthuggne; för förra o freden skal denne varit Martastia.

fammars långt förs med kedjor, wid twärträdet har för en tid tillbaka hängt sidenvyg, som formerat en sana (d) hwilket nu är förmultnat. Af gammalt folk förbäres det, at wid förra ofredstiden gamla skrifter blifwit fundne på Kyrkobwalswet och i Salvisstian men af en Svensk Herre hädanförde, det jämwäl en af de äldre Kyrkoböckerne intygar, men hwilken wet man icke, om ei fordom v. Presid. i Åbo Leijonmarck hwars namn på ergelverket i Kyrkan ännu ses ristadt, hwilken ock berättas i en dylik affair af höga wederbörande warit hitsänd. Wid gräsgräsningarne på kyrkogården är för en tid tillbaka grund af gräs och tegelsten til et srukantigt rum blifwit tunnen, som förmoderligen warit et munkeherberge. Alla 3ne här wid kyrkan warande flockor woro wäl ock för Reformation härstädes, men om dem uti 4. §.

§. 2.
Om Politiske och Oeconomiske inrättningarne samt öfre Sofnens Inwånare.

Såsom den sanna Rättfärdighetenes Sol i sin Klarhet nu begynnte uplysa Norden, så fick jämwäl vår Oeconomie, handel, Politie och Kammarverket annat utseende; den willa S

Christi nedtagande af korsen med alla därwid närwarande afbildas uti et 3ne aluars högt skåp jämwäl utbyggne, jämte flere trohade bilder af söga wärde.

d) Denne har oemifwelaktigt warit en af de sanor och kors; som i Påst. wisse tiden buras för lit, wid deras jordsåstande, hwilka 1593 i 14 puncten af Ups. mötes beslut blefwo utdömda, Dal. 1. c. 3. T. 2 D. 13 cap. 10 §.)

sterbotnisse ödemarken blef nu med folk försedd, som genom hets
 sossamma inrättningar upmuntrad (a), lade grunden til des nu
 warande wälfstånd. Öfre delen af den Sökn, hwars beskri-
 ning jag nu egenteligen kommer at hålla mig wid, war i bör-
 jan af sextonde århundrade obebyggd, någre flyttade hjonelag,
 en öfwerlestwa af Lapparne innehade til denne tid skogarne och
 underhollo sig af jakt, fiske och någon renskötsel (b), då wike af
 nedre Sökens Swenske inbyggare begynte emot wike förmoner
 i allmänna utgifterne taga deke öde orter i besittning, utwåljä
 beständige boningsplatser, upbygga hus samt söka sin näring
 med skogshygge, tjärubrämeri och fiskafänge i des insidar och
 älfwer (c). Ibland dem nedsatte sig så kallade flyttar, under

Carl

(a) Konung Gustav I. gaf hwad Landsköpseln beträffar, dem en förord-
 ning om skogars och högdjurs hägn af år 1539, om hd och söd, år 1541,
 om ångsröddning, bitande och humlegårdars anläggning 1550, om skog-
 ars och obrutbar markes röddning, 1559, m. m.

Öwad Fiske widkommer, gaf han i synnerhet om skalfisket 2:ne förord-
 ningar af 1550 och 1551.

Öde Sandeln skoll förordnades flere beqwämliche handelsplatier och
 marknader, ibland hwilke en wid Lappträsket i Pedersöre, samt förböds
 all olaga handel och köpenfaw med Ryparne; Fartyg och Galever
 skulle af dem byggas för egen och Kronans räkning, efter Italienska
 sättet, hwarsöre och de uudsungo en Bhuggmästare från Venedig, redan
 1540, i hwilket de omsider öfwergingo sine mästare (Witterh. 4:de
 Handl. 1. T. p. 230.) Victualiewaror skulle ej utföras, (1539) med Stock-
 holmare skulle de blott på aflägsnare orter idla handel af 1589 m. m.

Om Kammarverket samt Rantornes indrifwande stadgades 1540,
 då och alle hemman reswades och statllades, jfr Dal. 3. T. 1 D. p. 338.
 samt om Tullarne år 1558. 1608 skedde Joh. Oxenstons jordrefning.

(b) Flere Lappars afföda lefwa ännu, och äro bönder, hwilke noga we-
 ta om allmänna sine försäders lefnadsätt hwarom i 7 §. skal ordas. jfr
 i cap. 3 §. om Skogslapparne.

(c) Denne tid nyttjade och Lappo söneboer (hwilke nämndes Krolaiset,
 emedan de då ännu hörde til Storlappo Pastorat) Lappträsket (Lappas-
 wi at fiska uti, i brist af egne insidar, efter hwilke ännu förmutnade
 fiskarebudar wid des stränder ses.

Carl IX. regering, otvifvelaktigt af den Colonie Jöran Swan hade med sig på högberänte Konungs befällning, i Österbotniska Ståthållaren Isaac Behms tid; hwilken hade befällning besätta ödemarkerna wid Ilmola med Lappar, som där skulle idka skytte, fiske och renskötsel (d), men desse med annan lefnad redan wände funno beqwämligare til den skatts årläggande af renhudar och andra skinnwaror de til Swenska Kronan åtagit sig aflemna, fälla de äldre Lappars renar, samt tvingade dem därmed anten taga från denne ort astråde, eller sätta bo och åslägga renskötseln.

Sedan de förrer njutit sine frihetsår til godo, och skyttarne ej funno med jägeri sin utkomst, lade jämwäl de sig på skogskötsel, och blefwo som andre bönder med utgifter taxerade, som afföda af den Swenske Colonie redan i Birgers tid wid sjökanten blifwit planterad, war Swenske språket öfwer alt i bland dem gångbart, hwaraf härörat at många Swenske gårds- och ågonamn ännu därstädes at Finnarne nyttjas. (e)

Til desse Swenske infunno sig en ansenlig mängd Sawo-
länningar, desse skogsmän blefwo wid sine resor til nedre Ö-
ster-

(d) Se R. Carl IX förordning, dat. den 30 Maji 1608 ifr. Del. I. c. T. 3. 2 D. Cap. 20 §. 21. Ut desse skytter och fiskare til största delen sig här kring Lappajervi nedsatt, är af de i orten gångbara berättelser otvifvelaktigt, och är på Stor- och Lillskytts hemmans ågor, hwilke bära namn af dem, ej långesedan Carl IX:s mynt fundne, Fiskeri föreskrefs dem i förordningen ibland annat idka; hwartil de wid Ilmola i brist på insidar ej kunde hafwa tillfälle til, desutom som Ilmola boarne aldrig weta nämna om sådana män, twiflas om någon af desse fiskare där sig någonsin uppehållit.

(e) Byanamn, som Kungsåby, Windal, Sawoby. Stånamn Lappträsket Norrsjön, Windala, Konung åby, m. fl. Gårdsnamn, Kamarbake, Ena, Bers, Karna, Toipenäs, Slytt, Räckur, Knif, Kejjar, Strang, Den m. fl. Kärr, Mäjar, Backar, Berg och Dalar hafwa måst Swenska namn, som ofdrändrade af Finnarne uttalas, af gårds och ågonamen kan man här sluta hwilke ställen af Swenske eller Finnske uptagne bl. swit.

sterbotn med sine waror, des angenåma parker och beqvåmli-
ga lågen warse, uprättade därföre fring denne någd, i synner-
het wid Lappträsket en ansenlig myckenhet nybyggen; en god
jordmon, til swedjande efter deras tycke ganska tjenlig (1), be-
qvåmlig afførsel för de waror de hade at föruttra, genom de
bäckar och floder träsket och insjöarne genomlups til Borniska
wiken, jämte wiß affättning wid sjökanten, woro utan twi-
wel deras förnåmsta orsaker til detta hastiga beslut och före-
tagande.

Nedan år 1636, när de utfingo Capellfrihet, öfwerstred
Finnarnes antal de Swenskas, dock war Swensk gudstjenst
bruklig in til förra ofreden, efter hwilken tid de Swenske, någre
ånnu lefwande ålderstegne män undantagne, genom giften med
Finnarne aldeles utgått. Ifrån detta Lappjärewi Capell äro
nyligen 2:ne andre skilde, om hwilke i 4:de S. skal ordas.

S. 3.

Om Sofuens Donation samt
Stadsbyggnad.

Denne Sofn har i synnerhet til folkmångden och förmö-
genheten tiltagit under den tid, den stod i den Greflige De la
Gardiske Familiens possession.

Den

(1) Hwarwid de hast plåg'ed; för at få weta om det st lle wore löfl at
de utsedr at uryaga och behwaga, hafwa de f'lt en med, mitt på hwil-
ken et pörte upfattes, lodes detta pörte i aska under det sweden bränn,
utföfts et annat höningskille, hwar icke nybnades platsen och den
fringliqaande tienlige marken blef til swedieland uprögd; ehuru allmänt
dock detta swedjande war i början, har dock inwånarena i senare tider
funnit bättre räkning med tjätubränneri och wirtes huggande til stes-
byggnad samt bräder.

Den blef wäl redan af Kung Sigismund 1597 den 20 Junij efter des Troman och Råd, March, Amiral, Fält-Marskalck, General-Gubernator öfwer Finland, Clas Flemmings död, för des honom bewissta trohet skull, donerad til des efterlemnade Ankefru Ebba Scenbook, men denne donation uphörde samma år, sedan Fruen för stämplingar misstänkt, i giflan med flere, af Hertig Carl från Åbo Slot til Stockholm öfwerfördes. (a)

Sedan blef den af Drottning Christina med alla underliggande lägenheter jämte en del af Kronoby sockn, den 19 Junij 1650 tildömd och känkt Swea Rikes Troman, Riks-Marskalcken General Fältherren Presidenten uti Krigs-Collegio och Lagmannen öfwer Upland, Högwälbörne Herr Jacob de la Gardie (b), Grefwe til Leckö, Friherre til Elholm, Herre til

(a) Jemsför Dal. l. c. 3 T. 2 D. 17 C. 25 §. 356 l. X. och 358.

(b) Utdrag af Kammar-Archivi Cop. Bol för Österbottn, år 1650.

CHRISTINA med Guds Nåde ic.

Gdre witterligt at wi af sonnerlig gunst och nåde, så ock i anseende af de långlige, tappre, huldne och märkelige tjenster, som wåre sal. Högårade R. Herr Fader och Fadersfader, bägge Glorwürdigast i äminnelse, så wäl som sedermera oss och Sveriges Krona, jämwäl uti denne sin höga ålder och olägenhet icke utan sit största besvär, Wår och Sveriges Rikes Troman, Råd, March och General Fältherre, Presidenc uti vårt Krigs-Collegio, och Lagman öfwer Upland, oss älskelig, Wälbörne Herr Jacobus de la Gardie, Grefwe til Leckö Friherre til Elholm, Herre til Kolla, Riba, Hopsal, Dagnö, Riddare, gjort och bewist hafwer, det samma han ock än ytterligare, så wida hans år och ålder samt sundhet och lifskrafta det tillåta kan at gdra och bewsa förpliktad wåra skal, hafwa undt, stänkt och gifwit wälbemalte Grefwe Jacob de la Gardie, Pedersdre Sökn uti Österbottn belägen, med alla des hemman, pertinencier och lägenheter, som af ålder därtill lodt och legat hafwa, och ån därtill ligga, (at undwila widlöstighet utelämnas de, antalet af Skattehemmanen i denne Sökn woro 217, Krono

til Kofka, Rida, Hopsal, Dagnö och Runsa, Riddare, för
 des synnerliga Riket gjorde tjenst i 3:ne Swea Regenters tid.
 Denne Hjeltens kort därpå timade död förhindrade honom nyt-
 tia denne wundne donation, som til des Ankesfru Ebba Brahe,
 Grefwinnan af Wisingsborg, öfwerlämnades, hwilken på et
 utmärkt sätt gjorde samtelige Söknens inwånare sig förbundne;
 efter Högwederbörligt tillstånd lät denne Anke Grefwinna til
 allmänhetens tjenst och allmogens märkelige förkofring, ej alle-
 nast anläggas wid Söknehammen Heinåpara, på Bockholmen
 en forne Kungsladugården Pinonäs tilhörig plats, en Stad,
 (som efter hennes saligen afledne Grefwe Jacobsstad nämdes,
 försåg den med privilegier samt innewånare af Söknens inhj-
 R

marquise de ...

hemman 30. Pinonäs ägor som sedermera blefwo lagde under Jacobs-
 stad, 5 mantal Skatte, 1 äro Krono. Af Kronoby Sökn, under-
 lades denne Grefwe 19 mant. skatte hemman.)

Alle dese gods med därtill hörande lägenheter, i åker, ång, skog och
 mark, holmar, sidar och strömmar, fiske och fiskewatu, qwarn och qwarn-
 ställen, torp och torpställen samt alla andra tillägor, i wäto och torro,
 närby och fierran, intet undantagandes, af allt som nu därtill ligger,
 af ålder legat hafwer, eller härefter med lag och dom tilfälla och win-
 nas kan, at njuta, bruka och behålla för sig och sin hustru och manli-
 ga arfwingar, och så arfwinge efter arfwinge, under adelig frihet och
 Frälsemanna tjenst, til ewärdelig egendom aldeles med de conditioner,
 och wilkor, som Norrlöfplings beslut, år 1604 uprättat, med mera in-
 nehåller och förmåler, Bördemannen af skattehemman sin rätt opræjudi-
 cerad och förbehållen. Därhos, och som det för landens wälfärd är
 angelägit, at hwar som orten och lägenheten det fordra kan, Städer
 här i Swerige uprättas måge, icke mindre til cultur och fördröning af
 Commercierna och därigenom följande tilwärt uti Rikens inkomster,
 är notta och beqwämlighet för landet och det gemena bästa, altså, och
 efter wi förnimme bemalte Pedersöre Sökn, således wara belägen, at
 däruti en Stad icke illa skal wara at bygga och fundera, fördenksfull
 hafwe wi gifwit och tilstådt, efter som wi härmed gifwe och tilstå be-
 malte Grefwe och des manliga bröstarfwingar fullkomlig magt och mon-
 dighet, at antera nu eller i framtiden uprätta där i Söknen en Stad,
 och bruka därtill den gamle Pedersöre hamnen, njutandes uppå samma

tingar, et löst och onyttigt folk (c); utan ock med friheter och goda stadgar, uphjelpste handeln, åkerbruket, ångs- och skogs-skötsel, Ehuruwäl Staden anlades, förmentes dock icke allmen- gen, för at ännu kunna hålla sit nya borgerskap i Jacobsstad i tygeln, sielfwe til Stapelstaden öfwerföra sine waror, hwilken frihet de hitintil bibehållit. Utom detta satte hon sig jämwäl genom skänker och gåfwor til de heliga rummen, uti en lår å tanka hos Sokenns dåwarande innerwänare och deras efterkom- mande.

Under den stora Reduction blef denne Sockn af Konung Carl XI. så wäl som andre af Drottning Christina bortskänkte Kronan tilhörige gods och egendomar återkallad, hwarwid den alt sedan förblifwit.

§. 4.

Om Sokenns Kyrkor och deras
tilhörigheter.

Hwad de nuwarande Kyrkor i Soken widkomma, mär- kes först Sockne- eller Moderkyrkan, upbyggd kring 1250 af
grof

Stad och hant alla de wiltor, fri- och rättigheter som Städerne här i Sverige i gemen njuta och Grefweskändet hafwer efter den g sine privilegier. uppå de städer, som under deras Grefweskap ligga och hug- na sig wid, det alla som wederbör hafwa sig at esterrätta, icke gdran- des eller göra låtandes mera bemålte Grefwe Jacob de la Gardie, hans hustru och manliga bröstarfwingar häremot hinder, meen eller försång, i någor måtto nu eller i tilkommande tider. Til ottermera wiho hafwe Wi detta med egen hand underskrifwit, och med wårt Secrets underhån- gande bekräftat, gifwit uppå wårt Elott, Stockholm den 19 Junii år 1659.

CHRISTINA.

Larels Kantersten.

(c) Se 1:sta Delen eller Beskrifningen öfwer Jacobsstad, 1. §. 1. a. N:o 6. samt §§. 2. 3.

grof gråsten, (Se 2 Cap. 2 §.) Des långd, bredd, högd, inhämtas af widfogade Figurer, så til utfikten, som grundritningen, efter widstående Schalz.

Flere förändringar har denne Kyrka efter sin första upresning undergått, det nuvarande tornet skal någon tid efter Kyrkans byggnad upfatt blifwit; 3:ne resor skal Taket å nyo blifwit spent, tornet twenne, wäggarne blefwo på sidorne omlogade och kalkslagne år 1662 (a), målades inuti 1642 (b), med orgwårk af siu stämmor beprydt 1685 (c), en ny och sirlig, men kostsam Altartafla hufköptes 1705 (d), Tornytorn blef kalkslagen 1724, å nyo rappad 1759. Kyrkans skrud och egendom är af föga wårde, qwarlämningarne efter de Påswiske äro onnämde

R 2

uti

(a) Som af orden och åratalet på östra Kyrkans gafwelwäggs yttre sida öfwan söstret, inhämtas.

(b) På en Pelare i S. O. hörnet läses: anno 1642. Christ. Aug. R. S. Æt. 16. Regim. IO. completa est templi hujus pictura mensibus 10 Past. Mag. Erico Math. Bothniense (Fortelio), Sacell. Carolo Canuti (Westzynthio) Erico Ilaci (Surfill) Pictore Jochim. - -

(c) På wästra sidan af det ännu i Kyrkan stående af Rysarne söstörde Orgelverket läses: in Nom. Jesu, a:o 1685 in DEI T. O. M. gloriam atque templi hujus ornamentum est hoc organum auspicio P. & P. M. Laur. Preurs Ost. Goth. Sacellanorum M. Josephi Mathesii & Jacobi Westzynthii, a Johanne & Christierno Nobeijer fratribus ex Templi propria pecunia exstructum, detta Orgelwerk är u'om beljarne och yttre trawerket förderfwat. Kring des Läkrare, som står framsör Sa'ristian, läses: Gud til ära och Kyrkan till prodnad hafwer Häradshöfdingaen öfwer St. Samolar Årebörne och Laafarne Herr Olaus Hamnus låtit med 200 Daler kostnad detta Orgelwerk utstophera a:o 1686.

(d) På högra sidan uti en inbågning af denne tafla läses Regnante Carolo XII. S. G. Vq. Rege Episcopatum vero aboenslem tenente Do. Doct. Joh. Gezelio joh. fil. På wänstra sidan, Præp. & Past. Pedersörens M. Joh. Gezelio G. Fil. Commioistr. Mag. Erico Fant & Dn. Joh. Vendelio, inunder står: Opus hoc Holmæ a:o MDCCV. curante Elix Brennero coll. Antiq. Assessor, perfecit Caspar Seröder, statuarius. Tafflan är kring lanterne frad med fjöna b.l:huggeri stycken, inuti föreställes Mattwar

utt i. S. 3. C. Den öfrige består förnämligast i något silfver, meking, Kläder och böcker (e). Den wid Kyrkan warande och förledit är casserade Klockstapelen blef upbyggd 1689. ifrån d. 3. Junii til d. 16. Aug. Til en ny af sten, efter 6 famnars längd, bredd och högd äro efter Allmogens öfwerenskommelse med Wederbörandes tillstånd stenar redan förde. I bland de 3:ne Kyrkan

den wäl målade af Gasvelia; därunder är följande vers, gjord af Sophia Elisabeth Breaner, Herr Jesu du som här dig silfwer ger til bästa, Gif at hwar hungrig själ, som kommer dig at gästa, Den tro, den tillförst, rätt in i hjertat går, At han sin Jesum wist i Sacramentet får.

(e) Silfwer. En Silfwerkanna af 160 lods wikt. En Kalk af 100 lods wikt med 2:ne Patener, förgrilde samt med Adelige Wapen och bokstäfwerne J. C. E. C. af år 1624. på sidan af Kalken och ena patenet. En rund Oblat af 4 stycken Solnebods Kalkar med Patener och en dubbel Silfwersted.

Mässing. En Ljuskrona af 2:ne rader pipor, med inscr. til Pedersdre Kyrka, 1732. En annan dito med inscr. anno 1731 är denne Ljuskrona köpt til Pedersdre Kyrka för Kyrkans medel, förutan 20 Måttar den Dannemannen Johan Olsson på Sidsbacken til Guds namns åra därtill förarat. En dito af en omgång pipor, med påskrift E. O. H. L. M. B. 1723. En dito utan påskrift. En Ljusstake på altaret med 5 pipor 2:ne dito på predikstolen med 3:ne, en dito i Sakristian, desutom 7 stycken mindre.

Kläder. En swart Sammets Wäghake med borderad sol på bröstet, samt kors af Guldgalon på ryggen. 1729. En röd dito med namn. E. T. B. J. D. Et Bärklåde med Sammets kors 1674, et dito med

med Slaggs kors och Guldgalon, 1736, et dito nytt. Utom nödige Wessstjortor, Gördlar, Kalkdukar, 5 swar, Brudpellen, Bänklåden m. m. Böcker. 20 in fol. 18 in quarto. 10 Octaver jämte andre nödige persedlar, som Slåp, R stor, Ferrer dskap och togwerk, hwilke förwaras uti en Kyrkan tillhörig bod på Korkowallen. Utom des är ock Kyrkan försed med taffor, språk, m. m. men som de hwarken röja någon önnertlig älder eller länder des historie til någon uplysning, lämna de. Epitaphium efter en wälaktad Carl Svensson, som dödt den 19 juni 1630. Et annat dito hitkömt af Lars Persson Krok, borgare i Stockholm, hwars hustrus föraldrar wero härifrån af den 1 Nov. 1660. ses här.

Kan tillhörige Klockor är den största af $1\frac{1}{2}$ alns högd nedan om Klock-öket och ringarne, samt $2\frac{3}{4}$ alnars bredd wid nedersta kanten; med Munkestyl fring den öfre (f). Den medlersta är af $1\frac{1}{2}$ alns högd samt $1\frac{1}{2}$ alns diameter, utan påskrift, Jungfru Mariæ och Frälsarens bilder samt et bomärke ses på ena sidan (g). Den minsta är af $1\frac{1}{2}$ alns högd samt $1\frac{1}{2}$ alns bredd, med inscription, si DEUS pro nobis quis contra nos A:o 1610 (h), deras wigt igentås ingenstädes.

R 3

Ibland

(f) Se 2 cap. 2 §. 1. c.

(g) Tros Påsquetiden blifwit hitstänkt af en förmoden bonde; om denne klocka står i en af kyrkoböckerne; at när den under K. Gustav 1. tid skulle afföras at betala Rikens gäld med, hafwa 8 hästar ej fått henne mer än litet från stapeln, när däröre tils widare de skulle utspännas, och 7 redan blifwit löste, har den 8:de allena af sig self lupit med henne tillbaka, hwaröre hon ej blifwit widare til någon skulds betalande aflemnad. At år 1531 en klocka blef från hwar församling i Riket, utfedd at betala Lybeckska skulden med, äger sin riktighet, Dal. Sw. Hist. 3. T. 1 D. 4 c. 16 §. men som mot wis afgift, allmogon war tillätit utlösa dem, är troligt, det den under afförsten blifwit inlöst; hwaraf bland detta folkets widstepelser tilgifne, och reflectiuse efterkommande detta rykte upkommit.

(h) Denne klocka som 2:ne gånger blifwit omguten, skal tilförene hängt uti kyrktornet, samt wara jämnårig med sielfwa kyrkan.

Uti kyrkoboken N:o 1. l. 2. läses följande; "men detta som man nu äfwen wil införa, är så säkert, som det ännu äfwen är i friskt minne; år 1714 sedan den Ruffe armeen efter erhållen seger wid Stor-Lyro och Rapo gjorde sig mästare af hela landet, kom et partie til Uderöde, som upbrände Jacobsstad med Prästgårdan, bortförde kyrkans kosteliga skrud i Linskronor, Wäghäxor, Altar- och Bänkläden, då de ock med en brottvare bröto sig in i klockstapeln, hwilken war låst, ster, begynnande sedermera afhugga öket på klockorne, at de måtte följa dem ner at bortföras, som de gjort med de fläste i denne Provintz, hwille de öfwerkommit, i det san ma öfwerkom dem en hastig härenhet af et fabeligt hön, af det at kyrkogården råmnade wid södra hörnet af Choret wäst nedan för hörnestenen, som ännu är sprucken, til kyrkogårdens södöstra hörn, hwarwid Nygarne, såsom ock sedermera"

3band De många swära tillbod denne Kyrka wid Nyfarnes framfart härstädes tid efter annan öfverstädt år år 1714 inwä-
narena ännu i godt minne, då Nyfarnen wid ankomsten Mats-
måssa dagen om wären, bödo så wäl til genom granaters ka-
stande få tornet i brand, hwilket dock genom köld och nederbörd
misslyckades, såsom ock så egendomen henne beröfwad, hwilket
jämwäl otwifwelaktigt genom något Swenskt parties mellan-
komst, emedan bekant är, det från Storkyro slag flyktiga Swen-
ska Krigsfolket fattat stånd i Gamle Carleby, ännu icke gick för
sig (i); Utan drogo de sig samma dag mot aftenen sedan Ja-
cobsstad på 2:ne gårdar när och Kyrkan blifwit i aska lagd, ha-
stigt (k) til NyCarleby, hwarifrån de åter togade söder ut,
hwarom widare i 6 §. Samma år den 7 Aug. eller dagen
för 4:de Bönedagen, när Nyfarnes återkomst bekant blifwit,
ned

Öfwerensstämmigt berättade, sig sett hela Kyrkogården och den därwid
kringliggande någden öfwerhöglit, at de ej annat sägo, än at Swen-
skarne dem på två sidor omringat, hwarpå de flydde härifrån och
lemnade Klockorne.

Slutet är iabellikt, sant är det Kyrkogården reminat, hwarefter som
et dike syntes ännu på 30 talet, men är nu genom gräsgräfningar och
gräswårten igengrodt, det war första åren of 1½ alns djupet och lika bredd
wid jordotan; at detta genom tjällfall kommit, är troligast, men ej
genom spöken eller upståndne döda, hwilken tanke allmoges härstädes,
i synnerhet de äldre ej wilja gå ifrån; ingen of de ännu lefwande har
jag funnit som detta sett, utan beropa de sig på sine förfäders
berättelse af hwilke en del som fångat warit närwarande.

(i) Se Doct. Nordbergs Hist. öfwer K. Carl XII. 2 Del. 18. Cap. §§.
59. 63. 64. lfr. §. 6.

(k) Ganska resolverte hade de varit wid afresan, emedan någre hwilke
wid öfre luckan i klokkapellet sutto och spjade, under det de gäfwö aft
på om någre Swenske woro i negden, lämnat därstädes på et bräde bå-
de mat och mjöror, samt utan at gå ned utifrån trapporne efter talet
som ej är af sonnerlig högd, kastat sig på underliggande marken, och
med de öfrige tagit flykten, samt blifwit til NyCarleby äminne af så
kallade spöken efterföljde; oken på Klockorne i synnerhet den minsta

nedtogos af en del allmoge de 2:ne större Klockerne, och blefwo på styckeskälkar til Skutnås dragne, hwarest de sattes på Borgmästarens Wendelii Skepp at til Sverige öfversöras, detta Fartyg strandade på et grund, Mangrundet kallat, wid Gåsskäret, en mil utanför Elfskarleby i Upland; på detta grund upsattes Klockerne at förvaras (1). Den minsta Klockan blef den 30 samma månad om natten af Pastor Telijn med 2:ne drångars tilhjelp alle församlingens ledamöter öwitterligt, nedgrawen på et berörde Wendelio tilhörigt åkerstycke wid Wästerfunds hemman, hwilket samma natt för större säkerhet Råg såddes (m), en del af Kyrkans skrud tog denne Pastor med sig til Bygdeå, hwilken wid fredsslutet församlingen återstältes. 3 Augusti månads slut begynte Ryfvarne åter wisa sig, men sedan General Armfelt efter Rådets beslut i Stockholm dragit sig til Swenska sidan gafs all ting Ryfvarne til sköflings; i Oct. Månads början sköflades Kyrkan, och alt det öfverkommas kunde borttog. De 2:ne öfwanstående Klocker blefwo år 1723 af Handelsmannen i Jacobsstad Anders Scorman återhäm-
tade

åro til hälften afhugne, och djupa yrhugg i den största ses ännu. E-
huru brott dese dock gjorde sig med afresan, hade de dock hunnit sp-
liera Kyrkan, borttaga Liuskrönorne, Skruden, förstöra orgverket
igenomdagna en del grafwar och kistor i hwilla de förmente sig finna
något undandmt; så at ej underligt warit om inwånarena härstädes
wid återkomsten til Kyrkan, när de blefwo de öppnade grafwarne, och
upslagne samt updragne likstierne warse, trodde det de döde behagat
fliga up, af hwilket hela det kringlupne ryktet om de dödas upstans
de se härstädes tör hafwa sin uprinnelse; sama enim crederit eundo.

(1) Märkeligt är at Ryfvarne som plundrat här omkring, hwille och lura-
na wisa warit på denne lille Ö uppe, ei blifwit dem warse, oansedt
de med litet granvis öfwan på marken warit öfvertäckte, wid söstranden.

(m) Hwillet jag inhämtat af Pastor Telijns handskrift, i Kyrkans stora
Bibel ännu förwarad.

tade (n). Den tredje upgrofs från det ställe den blifwit nedfatt. Sedan denne tid hafwa inga märkelige ändringar, hwad kyrkan och des egendom beträffar förefallit.

Lappajerwi förra Capellkyrka är näst Moderkyrkan den äldsta här i Sofnen, den upbygdes år 1636 af trä, wid västra ändan af det stora Lappträsket, på en då annu fringflusten holme, 8 mil ifrån Moderkyrkan, i samma proportion som Moderkyrkan med torn, war 30 alnar lång och 18 dito bred, inwigdes af dåwarande Probsten Fortelio, 1661 blef den tillt och förbättrad, 1666 målad af en Joh. Svart.

Såsom försfallen och wanfskött blef den förledit år för oä duglig til vidare reparation, förklarad, i des ställe upfattes en ny Korskyrka, hwars längd är 45 alnar, och bredd 18 dito med Sakristia bakom Altaret. I bland des kyrkofskrud märker man en Kalk, af ungefärligen 60 lods wigt, hwilken wid förra kyrkans upbyggnad ifrån Moderkyrkan blifwit hitstänkt, och förmenes wara lika gammal med den i 1:sta s. omnämnde, hwilken den liknar, föreställande på sidorna Christi Vinos Historia. Utom des kunna anmärkas 2:ne kyrkan tillhörige Ljuskronor med en omgång Pipor af Messing. Des förre Klockstapel blef för 30 år nedriswen, då den nu warande upfattes, ibland des 2:ne Klockor är den större af 2 Skeppund och 13 Lisp. wigt guten af Gerhard Meijer i Stockholm 1727 (o). Den mindres wigt är obekant, pröfwas
doct

(*) Härwid skal ock efter hans egen och andras berättelse något sonnerligt tinnat, han war aldrig i tanka, blott för deras återförjel skal gifwa sig in på et så honom obekant och med klippor uplylt wain vansjett han därom blifwit anlitt och med hederlig wedergällning förjaktad; men en stark storm dref honom under påstående sömnrter frå des rätta forled, ofstadd til sidan af det grund Klockorne stodo uppå; hwilket nödgade honom taga dem dådan; efter lycklig an, och återkomst från Stockholm, hemkom han med dem i aug. manad.

(o) Inscript. år: in utum Lappajerw. fusa sum a Gerharde Meijer sulore Re-

dock wara i Skeppund. Guten af Mäster Jörgen Putensson i Stockholm 1652, hwilket af des ena sida inhämtas, en Lär är på den andra guten. För den förre skal en Klocka warit, som wid Nykarnes hitkomst 1714 blifwit i et fårr undangömt, hwilken sedermera ej kunnat igenfinnas.

Esse Capellkyrka blef 1700 som et Bönhus upbyggt 2:ne mil från Moderkyrkan wid Esse elf på en högländt ort, af 22 alnars längd samt 14 dito bredd; skal 1714 af Carl XII. under des waresse i Bender fått genom en ingifwen böneskrift Capellfrihet, som dock ej verkstältes, för Probsten Gezelii dödsfall skull i Stockholm under Miksdagen 1714, hwilken berör de resolution om händer hade, och efter des död ej igensans. 1736 undfingo de på ny anhållan Kung Friedrics resolution och tillstånd, at få enst lt Präst; Kyrkan blef wäl inwigd af Probsten Degerman redan 1732, men hade Interims Präst til 1736. Utom 2:ne Ljuskronor, den förre af 2:ne omgångar pipor, den mindre af en, förtienar des kyrkoskrud ingen upmärksamhet, 2:ne lika stora Klockor, äro här, af obekant wikt. (p)

Alajerwi Capellkyrka upbygdes år 1751 11 mil i S. O. från Moderkyrkan, wid wästra kanten af Alajerwi träst på en sandhed, Capellfriheten utficks samma år, des längd är 56 alnar och

gio Holmiz anno 1727. Rege Augustissimo Friderico I. Svec. Goth. Vand:q. Rege Sarrapa Gen. Maj. Lib. Bar. W. v. Ellen. Episc. Aboens. Herm. Witte, P. & P. mag. Erico Fant. Sac. Sam. Simalio, Oecon. Templ. Ol. Strang, Procurante J. Alm & A. Sörman.

(p) Den enas påskrift är: Denne Klocka är Esse Capell i Pedersöre Sökn och Österbotn tilhörig, och köpt af des hederlige och förståndige Danne män; Då warande Probst och Kyrkoherde i Pedersöre Sökn och jacobskad, Herr M. Andreas Degerman, Comministern Herr Mathæus Chorzus, Kyrkewård Eric Påfwals (hwilket namn dock utskrapat finnes) Guten i Stockholm 1746.

På den andre: Denne Klocka är köpt til Essene nya Capellkyrka 1731, för 600 Dal. R:mt. Guten af Gerhard Meijer i Stockholm.

och bredden 15 dito, Tornets högd 52 alnar, och Kyrkans 27, i tornet ses den Klocka Kyrkan är tillhörig, af 3:ne Skeppunds wift (9). Ljuskronor och någon märkelig Kyrkoegendom finnes för öfrigt icke.

Ewijerwi Capellkyrka blef år 1758 på en hög backe wid Norrsson eller Ewijerwi träsk, Knistwila Kangas kallad, upbyggd af trä i korsbyggnad, 40 alnar lång, i O. och W. samt 36 dito i S. och N. 1759 upbyggdes Klockstapel, 1761 blef hon inwigd af nuwarande Probsten M. Gabriel Aspegren, den 26 julii samt kallad Elisabeth. Kyrkogården omringas af en ansenlig stenvmur, i fyrkant. Utom Klockorne den större af 9 Skeppund och 2 markers wift. Den mindre af 1½ Skeppund (1) förekommer ingen märkelig des egendom.

För Lappajerwi Kyrkas byggnad; nyttjades en holme Numisari kallad, i Ewijerwi träsk, at begrafsna lif på; grassålen kunna därstädes ännu seses.

S. 5.

(9) Påskriften lyder: Regnante Adolpho Friderico Episcopo & Pro-Cancelario Absenti Dn. Doct. j. Brovasio, Przpof. & Past. in jacobsstad & Pedersöre A. Degerman, v. Past. mag. Mich. Lithovio & Sacellano Lappajerwenfi Thoma wilkman hæc campana tusa & templo Alajerwenfi destinata est. anno 1752. Guten af Gerhard Meijer i Stockholm.

På des andra sida: Quot meus hæc clangor vocat appropere sacellum
Pectora tot verbi Sonitus Dei amore fideque,
Firmet & ad superos pendentem tramite ducat.

M. L.

(1) På den större: Vobis lesV Vt sit pax SangVine parva sceleris.
Vos EVllerVenles aere VoCare Deum.

På des andra sida: Existente Episcopo Doct. Carolo Friderico Mennander,
Pastore mag. Gabriele Aspegren &
Comministro D: no johanne Cuhilberg.

På den mindre: Den som hörer han säge kom, och den som förfster
han komme, och den där wil han tage listens wahn för intet. Ap-
penb. Sol. 22: 17.

På den andre: För Ewijerwi Capell upldpt 1759 då mag. Gabriel
Aspegren var Kyrkoherde. Af Gerhard Meijer i Stockholm.

Om Församlingarnes Lärare.

Flutet af Kung Gustavs regering, blef en Pastor hit förordnad, at efter Ståndernes beslut i Westerås, på Lutheriskt sätt förwalta gudstjensten (§. 1.). Denne Pastors medhjelpare blef efter des död des efterträdare, utwerkade frihet för sine 2:ne söner at wara Capellaner härstädes (a), Efter hwilken tid 2ne wid Moderkyrkan underhållits. År 1638 fick Lappajerwi boerne Capellfrihet och särskilt Präst; wid Jacobsstads foundation, tilöktes Kyrkobetjeningen med en Sökne Adjunkt, hwilken tillika war Poedagog i berörde Stad. Esse Capell fick sin särskilde Lärare 1735, samt Alla och Erwijerwi Capeller 1762.

Predikanterne wid Moderkyrkan ansågos år 1754 wara öfwerflödige, hwarföre Stadsens invånare jämte Sökneboerne wid Moderkyrkan hos Hans Maj:t i underdånighet anhöllo, för andre Capellans system wid Moderkyrkan afskaffad, hwilket wäl blef afflagit, icke des mindre funno de dock utwäg år 1757 sedan Stadsboarne aldeles och Sökneboarne til en del affagt sig Finsk Gudstjensts hållande i Kyrkorne, blifwa från Sökne Adjunktens underhållande befriade, samt blefwo i des ställe lofigne för efter behag understödja Pastoris Adjunkt.

Den förste hit förordnade Lutheriske Kyrkoherde skal hetat NICOLAUS, en Sivensk. Des medhjelpare och efterträdare war

2. HENRIC JACOBSSON, Pastor 1657, dog 1683.

Des 2:ne söner Johan och Knut blefwo efter hans kyrkan för Capellaner härstädes förklarade.

§ 2

Hans

(a) Dock så at den ene af dem jämte de prästerliga förrättningarne förvärtade Klokaresystem, hwilken i senare tider blifwit en annan person updragen.

Hans Hustru hette Catharina, Eric Ingetmans eller Sacills, en förmögen och namnkunnig Bondes dotter från Uhmå, den älska och första af de 7 syston Sursillar, som till Österbota ankommit, ifrån hwilke de förnämste samt sibriska delen af de nu i Österbota warande Präste Familier leda sin härkomst, som inhämtas af det Slåttregistret öfwer Österbota innan kort treds utkomma genom trycket; Denne Catharina leente hos Hans Fordell den äldre, Befallningsman öfwer Norra Österbota (hwilken bodde nära intill Solnekyrkan, på Rynås backen, där ännu rudera kunnas beses) som Ryttelpiga, När Pastor Henric såste sin upmärksamhet på henne.

3) ERIC JOHANSSON Tenalensis, född i Tenala Eoka, Studerade i Upsala, Capellan härstädes 1581. Kyrkoherde 1584. Dog 1600. Han har underskrifwit Decretum Upsaliense.

Denne tog till hustru Magdalena, systor till omnämnde Catharina, af hwilken hon blifwit hitfallad, och skal han genom dese kommit till Pastoratet, denne räknas för Stamsader till Sandsunds hemmans äboer, hwilket han tilhandlar sig af en barnlös Bonde Enka, bårdebrefwet på detta hemman finnes ännu, samt är underskrifwit af Kung Sigismund.

Deß grafsten ses i Choret i Solnekyrkan med följande öfwerkrift, Härunder ligger begrafwen den hederlige gudsfruktige och wållårde Mann Hert Eric Johansson Tenalensis, fordom Pastor i Pedersöre, hwilkens själ Gud nådeligen hugswale och affomnade han den 24 maji 1600.

4) KNUT HENRICSSON, andre Pastors son; kom till Pastoratet, år 1600, sedan han en tid förut warit Capellan, dog 1621 på St. Olofs dag.

Denne skal warit Magistrænes Olai och Laurentii, de förste Ewangeliske lärares Discipel i Swerige; hwarföre han vel hållit sin son i Esträngnäs Schola, som af deß grafkrift inhämtas kan, war 30 år härstädes Capellan. Hans Hustru war Lucia Haos Fordells den yngres, en ganska förmögen Befallningemans dotter, med hwilken han hade 11 barn, ibland hwilka Johan tog Morfadrens namn Fordell, samt nämnde sig sedermera Fortelius. Hans son Knut skal lefwat i 7 Regenters tid, deß hustru Anna war mag. Petri Olai, Pastors i Uhmå dotter, samt Njureniernes systor, om hwilke i Dn. Ask. Disput. de Uhmåa. p. 30.

5) MAGNUS MATSSON GAMMAL, war förut Capellan, sedermera föregående Pastors mag och efterträdare 1622. Dog 1636 den 9 Febr.

Deß

Des fader war dödd på Gammalby i Åmland, hwaraf namnet togs. Des farsfader war Jacob Sepper, Kung Johan III. Skeppare, hwilken sedermera blef Borgmästare i Åbo; alla hans 4 bröder wore tillika Präposti och Pastores i Österbota. Hans hustru hette Margareta Knutsdotter, som fick efter des dödd, Pastor Henric Brenner i Cronoby til äfta.

6) Mag. ERICUS MATHIÆ Bothniensis, sedermera Fortelius kallad, undfick Kongl. Fullmakt på Pedersöre Pastorat den 26 April 1636. Dog på Riksdagen i Stockholm den 26 Junii 1650.

Han har studerat wid Strängnäs Gymnasium, blifwit magister i Upsala, samt varit Rector sedermera wid Åbo Gymnasium; omföret Kyrkoherde härstädes samt General Probst öfwer Norra Österbota; blef af et fall genom isen, på en sokneresa 1649 förkyld, hwilket skal förorsakat des dödd; ligger i Stockholms Storkyrka begrafwen, som af des likpredikan kan inhämtas. Hans hustru Brita Hansdotter fick genom nådig skrifwelse af den 13 Julii 1650 af Hennes Maj:ts Drottning Christina i sit öförlighe tillstånd, och under hennes wäns ömyndige år, frihet på deras färs tehemman, Riwitids från alla Krono utskulder. m. m. Hans fader war bände på Bends hemman i Otterpurmo öf.

De påföljande 9 Kyrkoherdar och Probstar, äro i första delen indragte, p. 16/17, utlemnade för fortheren skull härstädes, ehuru et och annat därwid kunde tilläggas. Åmland dem finnes m. A. Petrens införd, som dock aldrig varit här utan i Samla Carleby, hwilken irring härdröde af et opåliteligt manuskript. Om Prof. Sven Vegelius i v. Sijerumans Aboz lit. rata, p. 46. och Sw. Biblioth. 2 B. 9 st. p. 271.

Åmland Capellanerne hafwa följande varit wid Moderkyrkan.

1) Johannes, 2dra Pastorns son, Capellan 1558, hade ännu betänkande wid at gifta sig, dog därjäre 1580 ogift.

2) Knut 2dra Pastorns son, Capell. 1570, sedermera Pastor 1600 har underskrifwit decretum Upsaliense.

3) Ericus Johannes Tenalensis, Cap. 1581. Pastor år 1584 härstädes.

4) Jacob Sigfridson Borgoensis, en Prov. Probsts son, Capell. 1585. underskref Decret. Upsal. samt blef första Kyrkoherde i NyCarleby år 1607, dog 1625.

5) Magnus Mathiæ Gammal, Capell. 1601. sedermera Pastor härstädes 1622.

6) Isac 3:dje Pastorns son, Capell. 1607, kallade sig efter sin Morfader Sarfill, bodde på Sandsunds hemman och dog 1628.

7) Carl, 4:de Pastorns son, Capell. 1623, sedermera Pastor härstädes 1654.

8) Eric, 6:te Capellanens son, efterträdde sin fader 1628, dog 1651.

9) Petter Lundinus, Klofackare son härstädes, Capell. 1655 och dog 1670.

10. Mag. Joseph Mathesius, Probstsen Mathesii son från Calajoki, blef Capell. 1671, sedermera Probst och Kyrkoherde i Calajoki 1685.

11) Johan Ericson Tavaast, Sövelänninge, den 8:de Capell. efterträdare och måg, Cap. härstädes 1652, sedermera Kyrkoherde i Pyhäjoki 1681.

12) Jacob Westzynthius, 8:de Past. son, Cap. 1682, sedan Pastor i Gamle Carleby 1694, dog 1702.

13) Hans Preutz 10:de Past. son, Capell. härstädes 1685. dog 1690.

14) Johan Rivell, Capell. 1690, dog 1695.

15) Johan Vendelius, Capell. 1695. sedermera Kyrkoherde i Christinæ stad och Lappfjerd 1713, dog på flykten i Mariæfred 1719.

16) Mag. Eric Fant, den 12:te Capell. måg, Capell. 1696. Kyrkoherde härstädes 1719.

17) Elias Telijn, Regements Pastor wid et Sachsisst Regemente, blef 1713 Capell. härstädes, dog 1734 den 19 Maj.

18) Laurentius Gallenius 12:te Pastorns måg, blef Capellan härstädes 1721, dog 1737.

Den fader Lars, 9:de Capell. måg, var målare, som genom många fast ei träffade stycken hos nuvarande soldatens allmoges gjort sig ihogkommen.

19) Gustav Granroth, Capell, Mag. Bengt. Granroths son från

från Ubleå, 17:de Capell. måg, var först des Adjunct, sedan des efterträdare 1735, dog 1755 den 19 April.

20) Zacharias Dahl Borgareson från Wasa, Capellan 1738, dog 1754.

Var först Brukspredikant wid Inrå Bruk i Finland, sedan 5 år Collega wid Wasa Trivial Schola; var i Poësi synnerligen inkommen.

21) Mag. Michael Lithovius, Cap. 1755, dog 1756 i April.

Var Primus wid mag. Promotion i Åbo 1739. förordnad 14 Past. til Adjunct och måg 1740, v. Pastor 1751. förestod Pastors skolan under ledigheten 1752, 53 och 1754.

22) Anders Bange Capell. 1756, dog 1765 i April.

Var först sin swärfaders Kyrkoherden Wikars Adjunct i Malax, sedermera Pædagog och Solne Adjunct härstädes ifrån 1736 til 1756.

13) v. Pastorn Mag. Gabr. Holmudd, blef Capellan härstädes 1758; hwilken syssla han til innerwarande tid, med synnerligit beröm förwaltat.

24) Vacant.

Capellanerne wid Lappajervi Capell.

1) Piatorius en Målares son från NyCarleby skal blifwit hit förordnad 1638, blifwit kort därpå rövd til sina sinnen samt återförd til sin födlostad.

2) Johannes Laurentii Essevius född på Lappfölk hemman i Esse Capell, var Pædagog i NyCarleby 1635, Capellan härstädes 1642, i hans tid arbrann förra Prästegården, upbyggdes sedermera wid Piätiså udden där den nu är, denne skal warit Capellan härstädes något öfwer 40 år.

Lars Essevius efterträdde sin fader och dog 1721 den 28 Jan. 76½ år gammal, skal för ålder och sjukdom skull i slutet af sin lefnad måst förvättat Gudstjensten på Prästegården.

4) Petter Pelander Bondeson från gamle Carleby och Pello gård; Regements Pastor med K. Carl XII fullmakt af år 1702, fången förd från Pöltawa til Siberien, frifallad återkom han til Nifet 1722, förordnad af Consistorio til detta Capell, tils

til des bättre lägenhet för honom skulle yppas, dog han härstädes i stor fattigdom år 1724 och efter sig lemnade många barn.

5) Samuel Simalin efterträdde honom til syftlan och årtenskapat, utiick fullmakt af den 23 Martii 1725, dog den 25 Maji 1739 på sit 56 ålders år. War född i Kuokolax, Prästwigd 1707 blef hitkallad från Witasari redan 1717.

6) Thomas Wilkman blef förordnad til sin företrädares Adjunct 1732, och Prästwigd af Biskop Tammelin i Kehlvi, fick fullmakt til Sacellaniet den 22 Aug. 1737. v. Pastor 1752. dog den 5 Jan. 1758.

7) Ilac Lagus den förres måg och efterträdare, har sedan 1762 med upbyggelse förwaltat syftlan.

Capellaner wid Esse Capell.

Herr Jacob Ulsing Probsen Degermans Adjunct och 13:de Pastorns måg, war interims Predikant härstädes til år 1736, då Batalions Predikanten wid Österbotns Regemente omnämnde de Probsis Degermans måg

1) Herr Abraham Achrenius blef ordinerad til Capellan härstädes, hwilken sedermera blef Kyrkoherde i Nousis Söfn i Abv Lån,

2) Des efterträdare är den nu warande Capell. därstädes Mathæus Choræus, som sedan 1741 förestätt denna församling.

Capellaner wid Majerwi Capell.

3) Adjunctus Sacell. i Lappajerwi Gustav Pelander predikade Sön, och Högstidsdagarne härstädes år 1751 efter det Kyrkan war upstätt, dog samma år.

2) Adj. Sac. i Lappaj. Johan Sarman sin företrädares Successor Matrimonii kom hit och uptog Prästebordet 1753, dog den 6 Febr. 1755.

3) Adj. Minist. i Lappaj. Anders Brönnmarck, sine företrädares Success. Matr. hit förordnad 1755, dog 1761.

4) Olaus

4) Olaus Roth den nuvarande och 1:sta Capell. härstädes, utiick sin fullmakt 1762. är jämväl alla de föregående Success. Matr.

Capellaner wid Ewijerwi Capell.

Den nuvarande Capell. Johan Cuhlberg blef först ordinerad til sin Swärfaders A. Strömers Adjunct i Oravais; sedan Adj. Past. i Pedersöre, 1754. Interims Präst härstädes 1760. Capell. 1762.

§. 6.

Om Sotnens öden och fiendeliga infall.

Fiendeliga infall och miswärt, sedan såd til föda beghnte nyttjas, har denne Sotn så wäl som öfriga delen af denne Provins öfwa (a) varit underkastad, det förra har härrört af des öfwa läge för nästgränsande folkslag; det senare måst af inbyggarenas ofkunnighet, ringa drift och släta hushållning; 2:ne hufvudsaker til inwånarens ringa antal i den widsträckt Landsort.

All förbigå smärre olyckor och folködande omständigheter; war en ganska smittosam och dödande sjukdom härstädes så wäl som i hela Sverige mycket gängbar 1350 under namn af Digerdöden, hwilken bortwöckte 2 af landets inwånare. 1496 utöfwades af Tartariske hit in swärmande folkslag, som kommit i de siste århundrade under namn af Rykar värhörde grymheter (b). Så sköflades af dem landet åren 1496 1517 och 1589.

W

utan

(a) Om des förra öden, se 2 cap. 3 §.

(b) Dal. Sw. H. Hist. 2 T. 19 cap. 10 §. 8:8. Af slagobref uprättade af norra landets då warande inwånare finner man des strödbara män blifwit swära pinte, anten stekte wid salta eld, eller hufvuden genom tåg hoptryckte, til des ögonen utbrustit, eller näslarne upsturne

utan at desse ströfwande partier hade affikt behålla, men blott efter Österländskt sätt ödelägga de intagne orter. 1597 Studerade i twistigheterna emellan Kung Sigismunds eller Flemmingsska och Hertig Carls partier i det så kallade Klubbekriget öfwer 11000 Manliga Österbotningar (c) för landet en obotelig skada. De swåra miswårt åren 1600, 1679, 1695, 96, 97, tvingade en ansenlig myckenhet folk, anten giswa sig från denne ort, eller genom otjenlig föda söka sit uppehälle, sjukna och dö (d). Til Wiborgs undsättning utgick år 1708 en ansenlig mängd folk, anförde af Länsmån och Sockneskrifware. En påst grasserade 1710, måst wid sjökanterna; det hunger och sjukdom på en tid ej kunnat uträtta, wärkstälte en Tyrannisk fiende ifrån 1714 til 1721. (e)

År

och kring träden i skogarne wridne, at inälsworne utlupst; deras qwin-
nor uphängde, slagne, spenarne affkurne och omsider genomslungne, bar-
nen anten med slasrar och spjut genomträdde och genomskutne, eller
i hus inslängde och upbrände.

(c) Del. 1. c. T. 3. B. 2. cap. 17. §. 44.

(d) På de 3:ne sist anförde åren, skal hälften af Österbotns inwånare åter, anten flyttat til Swenske sidan, eller genom de af otjenlig spis utkomne sjukdomar omkommit: År 1695 skal is legat hela sommaren öfwer i Skåregården, det påföljande skal en frostinatt i juli förtårt gräsdan, då redan spanmål hifsördes från andre sidan om Wiborg, med odragelig kostnad; bark, rofsad halm och hö skola inwånarena warit tvingne betjena sig af til föda, en man bles, utom flere, wist wid Käpplar sunnen dödd med söndertuggat hö i munnen, 3:de året har wäl ej warit miswårt, men hwarken tiltrödde sig folket, eller hade de något at utså.

(e) Efter en förlorad staktning wid Mayo by i Storbyro Sockn, hwarest mången lantman tilfödt sine ögon, fötrödde den Swenske Krigsmakten ej stånd fördrån i Gamle Carleby, hwarförre landets inbögare i de mellansliga orterna anten intogo skogarne, samt under hunger och köld i riskojor och skogswisten aswäntade sit öde, eller bleswo af den påföljande fienden uppsnappade, nedhuggne eller til fånga tagne, til Pedersdres Moderkyrka anlände fiendens förtropp, dagen efter Mattsmässan, för middagen (se 4:de §.), af hwilke en del tog wägen til den nära

År 1742 blef wäl åter landet af Ryfkarne, besynnerligett
 Servisse, Moldawisse och Ungerisse Husarer öfverswemmat, men
 efter Keiserliga ordres genom General Kinderman för alt öf-
 wer

där intil liggande jacobstad, som utom någre ålderfigne qwinspersoner
 på folk stod öde, sedan de dådan tagit någre igenfundne kettlar, samt
 3:ne kårer för Solneklockorne och kyrkostunden, itändes Borgmästarens
 hus, hwarpå alla de andre utom Todskeas, Riddgården och Kyrkan af-
 brunno; sedan stöflades och itändes Probstegården; Solnekyrkan stulle
 därpå i aska läggas, men först spolieras, de slogo därpå med en stock
 up mindre järndören; hwar på den qwarlemnade egendomen börtoogs
 hwarom i omrörde 4. §. en annan del af denne Ryfke Fättrepp begaf
 sig up förre Esse elf, i tanke at besöka Pappajerwi, til hwilken ort en
 någre år förut af dem fången man, ifrån Sunilskfolk gård i Esse skul-
 le dem ledsaga, men blefwo emot förmodan af någre och 50 raske bön-
 der wd berörde gård emottagne, hwilket tvingade dem ändra sit be-
 slut och wända om; rådde för de Swenske wägade de sig ej längre
 mot norden togade därpå söder ut, sedan de besökt Bredarholmen och
 Esjwedn til huswudlägret. I början af Martii månad astogade Ryfs-
 karne i 2:ne partien ifrån landet, Infanteriet efter stötkanden genom Chri-
 stina, Cavalieriet genom Pappo, Ruowest, Eastwastehus o. s. w. Se D:r
 Nordb. R. Carl XI. beskr. 2 d. 18 cap. 99. Swenske Cavalieriet för-
 lades efter deras afresa uti Nycarleby, Gamle Carleby och Pohjoki,
 Infanteriet uti Brabestad, hwarefter sommartiden war fredlig, och sam-
 telige warblefne landsfolket intogs och nyttjade sine ågor; men i Okto-
 ber månad behagade fienden efter stölkanten både land och skowäg, med
 förnyad grymhet återkomma, underlade sig landet til Gamle Carleby,
 och sedan Swenskarne genom Norrbottn astogat, hela Österbottn. Nu i
 hieslogs åter en myckenhet folk af de som kunde i skogarne öfverkom-
 mas, de yngre af mantdnöt fördes måst fångne från landet.

Wårtiden upförde de sig ganska barbar st mot invånarena, hwartil
 de dock hieslwe mycket warit wällande, i det de i den af dem intagne
 skogen swära pinte och af daga togo de Ryfkar de öfverkommas och kun-
 de förasta, hwarmed de ej annat uträttade, än at de öfrige, sedan de
 om sine landsmans medfart blifwit underrättade, åter togo sig före ef-
 ter sin uräldriga plågsed stika folk, samt sedan deras rygghud lupit af
 hettan i skorpa, pista dem in til resbenen, så blefwo 3:ne ofskoldige män
 ibland andre wid långwatnet, här i Solnen nära intil sine skogswisten
 ömkeligen af daga tagne, hwartil ännu åsna witten gifwas, som med

werwåld befriat. Ifrån hwilken tid man under en mild och fridålstående Öfwerhet, egenteligen fått hugna sig af en Husfred, och vönt den högsta synnerliga wålsignelse, til inwånarens stora förkofring i Gudalåran, Folkökningen och Landtsfötjelen.

§. 7.

Om näringsfången, Inbyggarens højelser och seder.

Som öfre och nedre Sotnens inwånare af särskilte folkslag härstamma, så äro de i lefnadsfätten wida åtskilde. De förre om hwilkas hitkomst i Cap. 2 §. p. 49. ordat är, föda sig af skogsbruk; okunnige om åkerbrukares sälla lefnad, måtte lige i sine behof slåpa de i sin swett på en tid wållusten ännu hos dem icke wunnit burskap, af skogen sin föda.

Skogbränneri deras egenteliga näringsfång och förtroct, jämte något skepsverks bygge, brådsågning, fiske och swedjande äro de medel, genom hwilka dese förskaffa sig sin tarfliga utkomst. Efter det folket hos dem ökes, behofwen tiltaga, skogen försvinner, genom brand och bygge ökes swårigheterne och inwånarena finna med det trånast arbete näppeligen sin dageliga uppehälle. Landtmannen härstädes, sedan han med otrolig möda, wår, sommar och höstetid hunnit tilreda någon (a) tjära, afföres den til nästgränsande Stad, ifrån 6 til 12 mil

sonnerlig rörelse påminna sig dese swåra tidchwarf. En hög Nyttar skal och denne tid omkommit rå swag is i Lappajervi träsk mot Winda by, hwilke af de Swenske kunnat hjälpas, men ej stett. Det wållande året blefwo dock dese grymheter genom Nyttar Generalitetens strånga ordres hämmade, och de öfwerblefne inwånare mot wif afgift som wid swårt strafs föresättande strort skulle utlemnas, tillätne, nyttia hemmansbruk utan Nyttar synnerliga försång; hwilket warade til fredsslutet år 1721.

(a) Förmögen är den Bonde, hwilken har at aflåta 30 a 40 Tunnor,

12 mil afstand efter obanad wäg i många luf, wintertid; för den köpfilling handlanden därstädes behagar honom bestå, upköper han i Sawo- och Sawastländska orterne ifrån des hemort lika aflågsne, den spanmål, han tarfwar öfwer året, at underhålla sig och de fina med; däraf följer at stadsmannen af honom wäl har sin rikeliga inkomst, Sawolämningen blifwer för winsten skul upmuntrad uptaga ny jord och förbättra den gamla, men denne förstår obetänkt sin skog och sätter sig sluteligen ur stånd med alt sit arbete winna sig födan. Ganska besqwåmlige lägen med god åkerjord försedde, ocultivera Parker, grönskande slåtmarker, mullrika ålfs- och insjöstränder samt o skattbara fårr, hwilka omgifwa des kysfen (som i följande delar skola för allmänhetens ögon å daga läggas) hafwa ej warit måtrige så des hog til åkerbruk, ångs och boskapskötsel bögd, uptagen åkerjord skulle i hans lifstid, ej gifwa den arskastning des arbete förtjent, des efterkommande kunde litet belöna honom därför i grafwen, af Stadsboerne skulle han då hafwa ingen inkomst, ej heller de af honom, til åkerbrukets i stånd sätande skulle fordras ansenligt förlög, m m. jämte en öm tanke om des förfäders bruk, hwilka nöden lärt, när skog war ymnigt at tilgå, uptaga detta näringsfång, hafwa förorsakat detta och dylika förwända tankesätt hos honom; wiljans fel är, at ej lefnadsfattet förändras, hwarföre Öfwerhetens åtgärd här tarfwas; förståndets, at ei de af honom öflige tödojätten förbättras, hwarföre exempel fordras; det förra wil han icke, det senare förstår han icke; han tror sig wara lödd för sig, utan at wara skyldig lemna efterkommanderne det hans förfäder lemnat honom, än mindre arbete för någon dem tillflytande fördel.

Til sederne är han samtelige landets Finnska invånare lif; idog och arbetsam, med litet förnögd, lättrogen och wälmenande,

M 3

de,

genom hwilken näring efter nogare uträkning han kan förtjena 12 til 18 öre om dagen.

de, twår men upriktig, i sin gudadyrkan andåktig, sätter dock stort värde på wise namnsdagars firande (b), samt varit skroff och wid skeppesser mycket tilgifwen. (c)

Ne

(b) Så brukades här en tid tillbaka, och til åfventyrs på ställen ännu aldrig spinnas Eis, och Torsdags qvällar, på St. Olofs dag skulle aldrig hö slås, Catharinæ dag skulle et Får slaktas och åtas i såhuset, på alla Helgone dags afton skulle mat nödwändigt lämnas på bordet för Käcktre och Helgonens råkning, och i Badstugan qwastar och wain; dörrträden för såhusen skulle korsas för trollen Påskaston m. m.

(c) Så talas här allmänt om wise som kunnat tjusa ormar, kalla nybjörnar wintertid ur sit hide, för at skada folk. Om Sawoboer, som på grästenshällar rest öfwer Lappajerwi träsk, hela 2:ne milen, i brist af båt, om trollkåringar som kunna flyga, af hwilka en för en tid tillbaka ifrån luften blifwit nedskuten, med flere dylika orimligheter.

Härwid kan jag ej underlåta nämna följande spennerliga händelse som aldeles otwiswelaktig, hwilken jag wäl wet af en del fritänkte läsare med åtlöse genomdognas, men som den werkeligen händt, af ganska många witten samt mig kan bewitnas, har jag ej underlåta kunnat den allmänheten föredraga, wäl wetande det en del wår tids mindre eftertänksamt folk leda alla förefallande omständigheter af naturliga orsaker och werklningar, lika som man i det Påswiske tidehwarfwet trodde de skaste varit öfwer naturlige; Människan kan själlan hålla medelwägen; Den Dudes werklningar nekas ej af någon rätt Christen och förnuftig.

Här i Sokaen, Alajerwi Capell, Curejoki by på Sauls hemman werklade en ande, som af Finorne Linda kallades, 1764 och i början af 1765 på et besonnerligt sätt. Michelsmåstiden begynte berörde gårds innehafware nattetid höra et owanligt buller på mellantalet, bankarne och golfwet uti det rum de bodde, utan at wid efterseende kunna finna någon som det förorsakade, bulret bestod i hårdare och dusare slag samt krassande som efter starka flor; detta buller tiltog mer och mer at folket omföder Thomasmåst natten blefwo twungne lämna sine sängar och begifwa sig i et anuast rum, i hwilket, sedan de intogit sine hwiloställen, sängarne nedbröts som med handkraft, och folket twungne på bankarne i ständig fruktan afwänta den följande dagens upgående, ifrån denne tid warade sådan och dylik oro til weckan för första Söndagen i Fastan, anden flyttade sig emellan de rum folket tid efter annan intogo. Ut undwika andre jämwäl ojäfaktige wittens intygande til det spennerliga och swåra tilstånd denne gård träffat uti, wil jag för widlystigher

Nedre Sockneboarne, Moderkyrko och Eke Capells försam-
lings ledamöter, äro någre Finske undantagne, hwilke genom
gisten hit inkommit, alle Ewenste, föda sig af åkerbruk, Ångs,
Ekogs, och Boskapskötsel samt fiske i skärgården; genom sit
åkerbruk århålla de dock sällan den Sparmål, til deras un-
derhåll öfwer året åtgår; en myckenhet köpes årligen af dem
ifrån de södre Socknarne, Wörö, Kyro, Laikela och Almola,
hwilkas inwånare säkert icke besitta så härliga och til åker-
tjenlige ställen som dese, men nyttja ock icke så många åker-
bruket förhinderlige näringsfång. I sin boskaps och ångskötsel
äro de wäl idoge, men nyttja askastningen måst til egit behof.
Hästar hafwa hos dem kommit i besynnerligt wärde, hwar-
före

ten skall blott hafwa följande anmärkt: på en resa hit upsåre wid slut-
tet af Februari månad, war jag i berörde gård och hus, samt i flere
främmande mans närwaru, hwilke denne tid gårdsfolket til tröst, ifrån
de kringliggande gårdar och byar tourwis hitkommo, såg ej utan fasa til-
ståndet härskades enligt med kringlupne berättelser, hwilke jag mål hördt,
men aldrig trodt, ju mera detta framsarande undersöktes, des mera sauts
dese göromål, på långt när ej kunna tilögnas någon människa, så dag som
nattretid hördes då och då slag, på wise ställen i huset, utan at någon syntes
wid tilfällen finga gårdsfolket, i synnerhet barnen slag i ansiktet eller på
kroppen, utan at weta hwarifrån, frågte man hwad flockan wore, slogs
så många slag på golfwet, den ungefärligen war, då och då fick man til
sig det man begårte från något annat ställe af rummet, utan at kunna se
någon som det framsförde, men wäl huru det begårta anten kastades eller
kom enom til hands genom lusten, grus kastades ofta från en ugn, utan at
man såg någon som det kastade, men wäl hwar det togs, o. s. w. På mån-
niskor kunde detta framsarande minst lämpas, här röntes en förmåga för-
ställning och insikt, som ingen dödelig kan tilkomma; mellantalet och skur-
talet losades en morgon uti et såhus af en kraft som trectes werka på åsar-
ne, men nedsläptes, efter hwilkas rubbning ännu märken kunna beses, slag
och gny hördes på wise ställen utan at någon där syntes, och genom slag
ypades på tilfrågan mångens ålder. m. m.

Detta och dnlift kan af flere hundrade personer bekräftas, och föreföll det
wise af de aflågsue här framsarande folken ej så främmande, nämmande
honom som detta werlade för en dum ande, och de i gården warande barnen

före och här ses de bästa, nästan i hela länet, de byalag som äga tillräckelig skog, idka tjärubränneri: de Soken i genomsnitt på de floder hafva gifvit alla wid dem boende, i synnerhet Effe Capells inbyggare anledning, at uprätta Säggvarnar, samt ifrån öfre delen nedflotta en ansenlig mängd stockar, dem såga och til Stadsboerne med ansenlig winst föruttra; Skepsbyggeri idka i synnerhet Skårebyggarna mer än de borde, i anseende til den skog de hafva at tilgå; igenom desse näringsfång hafva des idkare wäl kommit til ansenlig wälmåga, i synnerhet blifwit af de fringliggande orters innerwänare utmärkte för sine firliche och inventi-wise gårds och husbyggnader, men åkerbruket lider och wanskötes, skogen försvinner och ödelägges, uppighet och öfwerflöd tiltager, som hos oss äro 3:ne säkre förselöpare i fall ei ändring sker, til en omsider annalkande nöd och fattigdom; Det är och en wanskötsel och förakt, skrifwer en witter penna (d) af den wälsignelse et land är begifwat med, när det dem ej rätt nyttjar, syndigt är at genom okunnighet och wärdslöshet lämna största delen där af at andre til esterkommandernas skada och förders.

Swad

woro mera rådde för en dit ankommen resande, än desse besynnerliga slag. Of ingom blef denne werlande ande sedd, men wid wise tilfällen af flere påtagan. Specielare begrepp om denne händelse kan af alla de där varit närvarande inhämtas, och med eed, om så påfordras skulle, bestyrkas.

Til slut wil jag införa såsom något owanligt följande händelse, 1761 den 2 Nov. föddes wid Swisjerwi församling et dödt piltebarn med 2:ne hufwuden, det ena war på sit rätti ställe med hals, det andra wid högra axeln, i stället för högra armen, bägge hufwuden woro af allmän storlet, i alt med ögon, mun, näsa och här hwar annan lika; i öfrigt war det et annat barn likt, en tong undantagen wid ryggens slut af en fingers längd, men något tjockare.

(d) general Lieutu. Commend. och Ridd. Friherre Math. Alex. v. Ungern Sternbergs Tal wid Pech. aflägg. wid Kongl. Sw. Wet. Acad. den 25 jan. 1752. p. 3/ 4.

Swad dese Sotnens Inwånare til sinnelag och upförande
 betråffar, äro de i allmänhet skarpsinnige, muntre, arbetsam-
 me, i synnerhet til handaslögder benågne; om sin wålmåga och
 anseende mycket ömme, dock sällan af tanka på efterkomman-
 derne, et fel hos de släste Österlänningar; de sätta stort wår
 de på en ärbår barna upfostran; äro höflige men upmärksam-
 me; til Kroppsstyrkan starke, i arbete hårdade; i Guda-
 läran faste; mot Öswerbheten trogne;
 fins emellan enige.

Ände på Andra Delen.

Til Herr RESPONDENTEN.

Högtwållårde Herre.

Til at betyga Min Herre / så min wånskap / som
 i följe där af min werkelige fågnad / öfwer det
 Min Herre är sinnad; at förswara et lärdt arbete;
 har jag bordt härmedelst lyckönska Min Herre / til
 at taga så lyckeliga som wisa steg på Parnassen;
 Där Min Herre för sin nedlagda flit och lyckeliga
 snille blifwer wärdigt belönt. Fortfar emedlertid
 at hysa wantlig wånskap / för

En

trogne wån och ödmjule
 tjenare

PEHR GABRIEL KALM,

Clarissimo & Doctissimo
PRÆSIDI ac AUCTORI,
Nec non
ERUDITISSIMO RESPONDENTI.

Bothnia perdoctis multum læteris Alumnis!
Grataque jucundum Bothnia funde melos!
Eruit e tenebris Tuus ASPEGRENIUS imis,
Quicquid ad Historiam contulit ipse Tuam,
Scripserunt veteres; at multi errore laborant:
Sæpeque dormitat Bongius ipse Pater.
Hinc opus ac labor est falsis discernere vera,
Scribere & annales Bothnia prisca Tuos.
Enituit studio tamen ASPEGRENIUS isto;
Sic Patriæ laudes promovet ipse suæ.
Gratulor eximium, Fratrum clarissima biga,
Quod peperit vobis vestra Sophia decus,
Bothnia quod vobis tribuit, vos redditis illi;
Et per vos cunas conspicit ipsa suas.

Sic applaudere voluit
C. G. B. SV.